

**ACTA UNIVERSITATIS SZEGEDIENSIS
DE ATTILA JÓZSEF NOMINATAE**

ACTA HISTORICA

TOMUS XXIII.

**HUNGARIA
SZEGED
1969**

**ACTA UNIVERSITATIS SZEGEDIENSIS
DE ATTILA JÓZSEF NOMINATAE**

**ACTA HISTORICA
TOMUS XXIII.**

GAÁL ENDRE

**A SZEGEDI IPARI MUNKÁSSÁG
1905—1906. ÉVI SZAKSZERVEZETI
MOZGÁLMÁNAK FŐBB KÉRDÉSEI**

SZEGED

1969

Redegit
GYULA MÉREI

Szerkesztette
MÉREI GYULA

A kiadásért felelős a József Attila Tudományegyetem Bölcsészettudományi Karának dékánja.
A kézirat nyomdába érkezett 1969. Megjelenés 1969. Példányszám: 110. Terjedelem 3,90 (A/5) iv.
Készült monószedéssel, íves magasnyomással az MSZ 5601 és az 5602 50 A szabványok szerint.

69-7160 Szegedi Nyomda

I.

ÚJ IPARI MUNKÁS SZAKSZERVEZETI CSOPORTOK ALAKULÁSA SZEGEDEN 1905—1906-BAN*

Az osztrák és magyar uralkodóosztályok egymás közötti és a magyarországi uralkodóosztályok különböző csoportjai között már évek óta éles, elsősorban gazdaságpolitikai ellentétek 1905-ben kormányzati válságba torkollottak.¹ Az 1905-ös év, valamint 1906 első hónapjai a kiegyezés rendszerét változatlan formában fenntartani igyekvő kormányzás addigi működésének legsúlyosabb időszaka volt. A Magyarországon 1875 óta kormányzó Szabadelvű Párt bukása és a koalícióba tömörült ellenzéki pártok győzelme az 1905. januári választáson súlyos csapást mért az uralmi rendszerre. A koalíció választási győzelme ellenére Tisza Istvánnak miniszterelnökként való további megtartása, majd a Fejérváry-vezette „darabont” kormány kinevezése, a koalíció által rendezett görögütüzes „alkotmányvédő” „ellenállás”, röviden szólva az elnyomó apparátus már előbb is csak viszonylagos szilárdságának további fellazulása a korábbinál kedvezőbb feltételt teremtett az elnyomottak harca számára. Emellett a századeleji gazdasági válság után már több iparágban jelentkező gazdasági fellendülés, valamint a munkásmozgalom Európa-szerte megfigyelhető erőteljes növekedése, ezen belül elsősorban az oroszországi munkások forradalmi harcának példája is nagymértékben elősegítette a munkások harcának fokozódását. 1905-ben a proletariátus gazdasági és politikai küzdelmének nagyarányú fellendülése Ausztria és Csehország területén, a magyarországi ipari és mezőgazdasági munkásság korábbinál magasabb színvonalú, sokkal erőteljesebb és kiterjedtebb küzdelme, valamint az Osztrák—Magyar Monarchia elnyomott nemzetiségeinek körében nagymértékben megerősödött nemzeti törekvések a kormányzati válságot a dualista rendszer politikai válságává szélesítették.²

* E füzetben az 1905—1906. évi szegedi szakszervezeti mozgalomról közölt három fejezet újabb részlet. A szegedi munkásmozgalom története 1868—1918-ig c. nagyobb tanulmányból. Az 1905. évi megelőző helyi szakszervezeti fejlődést *A szegedi ipari munkásság 1905 előtti szocialista szakmai szervezkedésének néhány kérdése* c. tanulmányunk tárgyalja. (Acta Universitatis Szegediensis de Attila József nominatae. Acta Historica Tomus XIX. Szeged 1965.) Helyhiány miatt itt nem térhetünk ki a szegedi munkások 1905—1906. évi gazdasági helyzetére, a helyi szociáldemokrata pártszervezet által vezetett politikai mozgalmak és több más, a szakszervezkedéssel kapcsolatba hozható kérdés részletes ismertetésére. Arra sincs mód, hogy valamennyi, Szegeden ekkor meglévő, ipari munkásokat tömörítő szociáldemokrata szakmai szervezetet bemutassuk. Az ismertetett szervezetek által vezetett mozgalmak közül is csupán az osztályharc alakulása szempontjából legjellemzőbbeket említjük, teljességre törekvés igénye nélkül.

¹ Az osztrák és magyar uralkodó osztályok közötti, valamint a magyar uralkodó osztályokon belüli ellentéteknek az 1905 előtti években megfigyelhető kiéleződéséről lásd: *Dolmányos István*: A magyar parlamenti ellenzék történetéből (1901—1904) Akadémiai kiadó, Budapest 1963. 11—128. old.

² Az 1905—1906. évi magyarországi helyzet és a munkásmozgalom általános jellemzésére lásd pl. A magyar forradalmi munkásmozgalom története I. köt. (A sorozat szerkesztőbizottságának

A magyarországi proletariátus 1905—1906. évi gazdasági és politikai harcának megerősödése kölcsönhatásban volt a szakszervezeteinek rohamos fejlődésével. A szociáldemokrata párt és a szakmai szervezetek — erőteljes agitációjuk nyomán bekövetkezett — növekedése megkönnyítette a nagyszabású mozgalom kialakulását, a gazdasági és politikai harc hullámának magasra emelkedése pedig újabb és újabb munkástömegeket vonzott a szervezetekbe.³ Az ipari munkásokat tömörítő szakszervezetek jogos tagjainak száma 1904 végén 53 169, 1905 végén 71 173, 1906 végén 129 332 volt. 1905-ben tehát 33,86%-os, 1906-ban 81,71%-os tagszaporulat következett be. A Szakszervezeti Tanács e kimutatása szerint 1906 végén az ország ipari munkásainak 30,94%-a szervezett munkás volt.⁴ A szakszervezetek erőteljes, áldozatos, lelkes munkát végeztek szervezeteik megerősítése, taglétszámuk gyarapítása, helyi csoportjaik kiépítése érdekében.⁵ E munka során Szegeden is létrejött néhány új szakszervezeti csoport, a meglévők pedig tovább erősödtek.⁶

A Szegeden 1905—1906-ban keletkezett új szociáldemokrata szakmai szervezetek közül az első 1905. április 23-án alakult meg: a *Magyarországi Ácsmunkások*

elnöke: *Nemes Dezső*. A kötet megírásában közreműködtek: *Erényi Tibor, Gábor Sándorné, Hajdu Tibor, Milei György, S. Vincze Edit.* Kossuth Könyvkiadó, Budapest, 1966. 55—66. old. *Hanák Péter*: A válság mélypontja (1905—1906). Magyarország története II. köt. Gondolat kiadás, Budapest 1964. 197—215. old. A munkásmozgalomnak az osztrák császárság területén bekövetkezett fellendüléséről: *C. B. Önkéntes: Подъем рабочего движения в Австрии в 1905—1907 годах. Вопросы Истории 1955. 4. sz. 108—116. old.* A magyarországi munkásmozgalomra: A magyar munkásmozgalom történetének válogatott dokumentumai (ezenül MMTVD) III. köt. 1900—1907. Szerkesztette: *Erényi Tibor, Mucsi Ferenc, S. Vincze Edit.* Szikra Könyvkiadó, Budapest 1955. 239—549. old. Az agrárproletariátus mozgalmaire ugyanott, valamint Földmunkás és szegényparaszti mozgalmak Magyarországon 1848—1948. (Szerkesztette: *Pölöskei Ferenc és Szakács Kálmán*.) Táncsics Könyvkiadó, Budapest 1962 I. köt. 315—393. old. A nemzetiségi mozgalmakra: *Kemény G. Gábor*: Íratok a nemzetiségi kérdés történetéhez Magyarországon a dualizmus korában IV. köt. 1903—1906. Tankönyvkiadó, Budapest 1966. Különösen V—X. és 531. old. A nemzetiségi mozgalmak leszerelésére, ezen keresztül is a soknemzetiségű Habsburg-monarchia megőrzésére akkoriban kidolgozott föderációs tervekről: *Merei Gyula*: Föderációs: tervek Délkelet-Európában és a Habsburg-monarchia 1840—1918. Kossuth Könyvkiadó, Budapest 1965. 115—116., 120—140. old.

³ A korabeli elemzések a kérdésnek rendszerint csak egyik vagy másik oldalát emelték ki. *Pl. Jászai Samu* az 1905. évi bérharcokról írott cikkében a szervezetek erősödése nyomán a sztrájkok számának növekedésére mutat rá. (MMTVD. III. köt. Idézett mű 395. old.) A Vas- és Fémmunkás Szövetség vezetőségének 1908—1909-ről szóló jelentése pedig, amely visszatekint a korábbi évek mozgalmaira is, a sikeres gazdasági harcok taglétszám gyarapító hatását emeli ki. (A Magyarországi Vas- és Fémmunkások Központi Szövetsége vezetőségének jelentése és zárszámadatai az 1908—1909. évekről. Világosság könyvnyomda részvénytársaság, Budapest 1910. 33. old.)

⁴ Szocializmus 1907—1908. 191. old. — A magyarországi szocialisztikus munkásmozgalmak az 1906. évben. Budapest 1907. 489. old.

⁵ A szakszervezetek ezt tekintették ekkor egyik legfőbb feladatuknak. Lásd pl. a Magyarországi Építőmunkások Országos Szövetsége 1906. január 30—február 3. között tartott III. közgyűlésén *Gyuriás József* titkár beszámolóját (Építőmunkás 1906. február 15. A III. országos küldöttközgyűlés) *Riesz József*: A Magyarországi Építőmunkások Országos Szövetsége 25 éves fejlődésének története 1903—1927. Kézirat. 2—3. old. [Párttörténeti Intézet Archívuma. (Ezentúl P. I. Archivum.) ÉSZ. I. 1927/7 sz.] *Vanczák János*: A magyarországi vas- és fémmunkások mozgalma. Szocializmus 1907—1908. 611—612. old. Vas- és Fémmunkások Szaklapja 1906. január 18. Munkára! A Cipész 1905. június 15. A kerületi szervezkedés. Szabók Szaklapja 1905. augusztus 26. Erőgyűjtés. Molnárók és Malommunkások Lapja 1907. január 1. Ó esztendő — új esztendő. stb.

⁶ A szegedi szociáldemokrata szakmai szervezetek számáról, azok taglétszámáról 1904 végén *Gaál Endre*: A szegedi ipari munkásság 1905. előtti szocialista szakmai szervezkedésének néhány kérdése c. idézett tanulmány 39—40. oldalain levő adatok tájékoztatók.

Országos Szakegylete helyi csoportja.⁷ Az ácssegédek országos szervezete ekkor még a Magyarországi Építőmunkások Országos Szövetségétől (MÉMOSZ) függetlenül működött. Az elkülönülés és a MÉMOSZ-szal való szembenállás nem szolgálta a mozgalom érdekeit, nehezítette az építőmunkások egységes harcának fejlődését, megosztotta az építőket. A forradalmi munkásmozgalom érdekeinek nem a szűk szakmai szervezkedés, hanem a termelési elv alapján felépülő, a rokonszakmákat egyesítő, iparági szakszervezetek feleltek meg. Helyesebb lett volna tehát, ha az ácsmunkások — országosan és Szegeden is — az építőipari szakmák legtöbbször ekkor már egyesítő MÉMOSZ-hoz csatlakoznak. Az ácsmunkás szakegylet helyi csoportjának megalakulása annyiban mégis haladást jelent, hogy csapást mért a burzsoa befolyás alatt álló munkásszervezetekre (amennyiben — magától értetődően — tagokat vont el azoktól), a munkások érdekeit védelmezni igyekezett a munkáltatókkal szemben (az alapszabályok szerint a cél többek között „a munkafeltételek javítására irányuló törekvések ápolása”) és a tagok anyagi érdekeit egyéb módon is (ingyenes jogvédelem, díjtalan munkaközvetítés, munkanélküliek segélyezése) törekedett biztosítani. Nem feledkezett meg a tagok kulturális fejlődésének előmozdításáról sem.⁸ Taglétszámáról, tevékenységéről nem találtunk pontos adatokat.⁹

Nagyobb jelentőségű volt a *textilmunkások* szakszervezeti csoportjának megalakulása. A textilipari munkások országos szakszervezetének megteremtésére irányuló, 1904-ben kezdődött törekvések 1905-ben eredményre vezettek. A belügyminisztérium ez év áprilisában jóváhagyta a Magyarországi Textilipari Munkások és Munkásnők Szövetsége alapszabályait és május 20-án megtartották az alakuló közgyűlést.¹⁰ A századforduló után a korábbinál jóval gyorsabb ütemben fejlődő hazai textil nagyipar munkásai is elindultak tehát az országos szociáldemokrata szakszervezkedés útján, hogy megismerkedhessenek a munkásmozgalom történelmi céljával és bekapcsolódhassanak e cél megvalósításáért folyó harcba. Szegeden különösen nagy jelentősége volt a Szövetség helyi csoportja megalakításának, mert a város nagyipari fejlődésének élén ekkor már a textilipar haladt és 1905-ben mintegy 900—1000 munkást foglalkoztatott. A szegedi nagyipari munkásság legszámottevőbb csoportja textilipari munkás volt. A körükben végzett felvilágosító, nevelő és szervező munka nagymértékben növelhette a város munkásmozgalmának erejét. A legnagyobb helyi textilipari vállalatnak, a Kenderfonógyárnak már addigi történetén is végig húzódott a munkások ösztönös harca a tőkés kizsákmányolással szemben. Példaként említhetjük az 1889. márciusi, az 1891. decemberi, az 1893. szeptemberi, az 1902. júniusi sztrájkharcot, amelyek azonban mind a munkások vereségével végződtek. A gyár munkásainak legnagyobb megmozdulása 1905 közepéig az ez év március 22—április 12. közötti, 598 munkást megmozgató — a korábbiaktól eltérően már nem ösztönös — sztrájkja volt. E mozgalmat az üzem szociáldemokrata munkásai szer-

⁷ Szegedi Állami Levéltár (Ezentúl: Sz. Á. L.) Szeged polgármesterének elnöki iratai. 1909—771 sz. — Az alakuló gyűlés összehívója *Kiss János*, elnöke *Adok Pál* volt. Az egyesület célját és az alapszabályokat *Pintér József* ismertette. A városi tanács csak 1905. november 27-én terjesztette fel a belügyminisztériumba az alapszabályokat, amit ott 1906. január 11-én hagytak jóvá.

⁸ Az alapszabályok mellékelve az előbbi irathoz.

⁹ 1907. tavaszán, a munkásság szervezetei ellen indított támadás egyik mozzanataként, felszatták. (Ugyanott.)

¹⁰ P. I. Archivum. Textilmunkások 1. A Magyarországi Textilmunkások és Munkásnők Szövetsége közgyűléseinek jegyzőkönyve 1905—1933. Az 1905. május 20-i közgyűlés jegyzőkönyve. — A szakszervezet megalakítására irányuló 1904. évi mozgalmakról részletesen beszámol *Erényi Tibor* nagyértékű munkája: A magyarországi szakszervezeti mozgalom kezdetei. A budapesti szakszervezeti mozgalom kialakulása 1867—1904. Táncsics Könyvkiadó, Budapest 1962. 266. old.

vezték, 20%-os béremelés követelése mellett elsősorban már politikai követeléseket tartalmazott. (A gyár elbocsátott szocialista munkásainak visszavétele, a szervezkedés szabadságának biztosítása az üzemben, május elseje munkásünnepként való elismerése.) Wimmer gyárigazgató válaszképpen kizárta sztrájkoló munkásait, azoknak a munkásoknak védelmére, akik nem csatlakoztak a sztrájkhoz, rendőrségi védelmet kért. Mivel a sztrájkolók egyelőre elszántan kitartottak követeléseik mellett, a rendőrfőkapitány felrúgva a munkások gyülekezési szabadságát, feloszlatta a sztrájk-tanyát.¹¹ Ez az esemény váltotta ki a szegedi munkások első általános politikai tömegsztrájkját, amely április 5-én, néhány óra alatt a benné résztvevő kb. 7000 munkás győzelmével végződött; a hatóság elismerte a sztrájkoló munkások gyülekezési jogát.¹² A szegedi munkások e politikai győzelme a magyarországi munkások harcának új szakaszát nyitotta meg. Az általános sztrájk a helyi pártszervezet irányításával győzött, de a kenderfonógyári munkások harca, amely az általános sztrájk győzelme után is folyt, végeredményben elbukott.¹³ A rendőrség oltalma alatt álló sztrájk-török működését a munkások nem tudták megakadályozni, anyagilag kimerültek, a gyárvezetés kiéhezhető taktikája, párosulva a rendőrség terrorjával, megadásra kényszerítette őket. A szociáldemokrata pártszervezet politikailag segítette ugyan a munkásokat, de anyagi támogatást nyújtó, szocialista agitációs, felvilágosító, nevelő munkát is végző szakszervezetük nem volt. Főleg tehát a szervezetlenség miatt nem tudták sikeresen befejezni harcukat.

A felhalmozódott elégedetlenség eddigi kitöréseinek, kiváltképp az 1905. március—áprilisi mozgalomnak az eredménytelensége ráirányították a figyelmet a szervezkedés szükségességére. Ennek ellenére a szegedi textilipari munkások szervezése igen nehéz volt, mert nem csupán azok a körülmények éreztették előnytelenül hatásukat, amelyek a hazai textilipar létszámban ekkor már jelentősen gyarapodó munkásainak szervezését általában nehezítették (pl. az, hogy nagyobb részük nő és gyermek és sokan községekből származnak vagy onnan járnak be. Utóbbiak közül legtöbben a gyárat csak ideiglenes téli munkahelynek tekintették, nyaranta a mezőgazdaságban dolgoztak stb. Mindez megnehezítette szervezésüket).¹⁴ A szegedi kenderfonógyár munkásainak pl. 1901—1910 között kb. 70—80%-a nőmunkás volt, közülük sok 10—13 éves gyermek.¹⁵ A helyi kenderipar munkásainak szervezését azonban különösen megnehezítette a kenderfonógyárnak az a specialitása, hogy többnyire Szegedtől távolieső falvakból toborozta munkásnőinek jelentős részét, akiket az üzemi munkáslakásokban kaszárnyszerű fegyelemben tartott, elszigetelve őket a város

¹¹ Az elmondottakra lásd: Szegedi Napló 1905. március 23. Sztrájk a kenderfonógyárban. 1905. március 24. Újdonságok. Sztrájk a kenderfonógyárban. 1905. április 2. A kendergyári sztrájk. 1905. április 4. A kendergyári sztrájk vége. A munkások dologba állnak. 1905. április 5. A szegedi munkások mozgalma. Az általános sztrájk előjelei.

¹² Népszava 1905. április 7. Tőke és munka. Általános sztrájk Szegeden (A cikket közli: MMTVD. III. köt. idézett mű 256. old.) Szegedi Napló 1905. április 6. Általános sztrájk Szegeden. Tüntető körmenetek az utcán. — Mivel az általános sztrájkmozgalom a helyi szociáldemokrata pártszervezet irányításával folyt, részletes tárgyalására e helyen nem térünk ki.

¹³ Népszava 1905. április 13. Szociális szemle. A szegedi sztrájk. Szegedi Napló 1905. április 15. A kendergyári sztrájk vége. — Akiket a gyár visszafogadott, a március 22 előtti feltételek mellett folytatták a munkát.

¹⁴ P. I. Archivum Textilmunkások 1. Az 1906. évi kongresszus jegyzőkönyve. Továbbá: Szakszervezeti Értesítő 1909. február. Visszapillantások. A szakszervezetek működése 1908-ban.

¹⁵ SZ. Á. L. A Szegedi Kenderfonógyár Rt. iratai. Munkások nyilvántartási naplója 1901—1910. — A gyermekmunkásokról: özv. Lengyel Jánosné szóbeli visszaemlékezése 1963. január 25. Lengyel Jánosné maga is gyermekmunkásként került a gyárba.

— amint Lenin tanítja — „óriási erővel” a szocializmus gondolatára vezetik a munkásokat. Újból és újból bizonyítják, hogy a felszabadulásért az egész munkásosztálynak harcolnia kell és csakis az ilyen harc eredményezheti a hatalom meghódítását, ami előfeltétele a kizsákmányolás megszüntetésének.¹⁰⁴ A sztrájkok tehát a politikai harc szükségességének felismerése irányába hatnak. Az 1905—1906. évi nagy harcok Magyarországon, így Szegeden is a megelőző éveknél — a sztrájkmozgalom kiterjedtebb volta miatt — sokkal szélesebb munkástömegeket tanítottak az osztályként való fellépés szükségességére. A szakszervezeteknek — ha jól akarják szolgálni a proletariátus érdekeit — kötelességük, hogy a forradalmi harc gondolatát minél szélesebb körben terjesszék és e harc kibontakozását elősegítsék. A magyarországi szakszervezetek azonban — nem lévén következetesen forradalmi párt hazánkban — 1905—1906-ban sem a forradalmi osztályharc, hanem a fennálló rend keretén belül is elérhető polgári demokratikus szabadságjogok, békés reformok elérését tűzték ki politikai feladatként a munkások számára.¹⁰⁵ A szociáldemokrata párt által e cél érdekében indított mozgalmakat támogatták és nagy munkástömegeket mozgósítottak a polgári demokratikus szabadságjogokért folyó küzdelemben. E közlemény nem tárgyalhatja az 1905—1906. évi szegedi politikai harcok kérdéseit. Elegethő ha csupán utalunk arra, hogy a Szegeden is nagy hullámokat vető választójogi harc, valamint az egyesülési és gyűlésezési szabadságért a helyi hatóságokkal történt összecsapások fő erejét a szakszervezeti csoportokban tömörült munkások alkották.¹⁰⁶ Még a csekély taglétszámú sütőmunkás szakszervezet is „részt vett a nemzetközi szociáldemokrata párt minden mozgalmában, azt erejéhez mérten támogatta.”¹⁰⁷ Ez tette lehetővé, hogy a szociáldemokrata párt 1905—1906-ban Szegeden is nagy tömegeket mozgósíthasson a polgári demokratikus reformok követelésére irányuló mozgalmakban. A szakszervezeti csoportok politikai kérdések iránti érdeklődésének megnövekedését emellett a politikai témájú szakszervezeti gyűlések számának különösen 1905 második felében megfigyelhető nagymértvű gyarapodása is mutatja. De lemérhettük azon az eseményen is, hogy pl. a famunkás szervezet 1906. március 17-én „sikerült ünnepélyen”, dalokból, szavalatokból álló kultúrnyitvány keretében leleplezte Marx és Lassalle fényképeit.¹⁰⁸ A legtöbb szakszervezet központi vezetősége 1905—1906-ban már nagy súlyt helyezett arra, hogy a tagok a szakszervezeti és a szabadszervezeti járulék mellett a heti 2 fillér pártadót is befizessék, a Népszavát és egyéb pártkiadványokat tanulmányozzák.¹⁰⁹ A vas- és fémmunkás szövetség 1906-ban felmérte

¹⁰⁴ V. I. Lenin: A sztrájkokról. Művei 4. köt. Szikra, Budapest 1953. 325. old.

¹⁰⁵ Csak néhány példát említünk: *Garbai Sándor*: Csendes forradalom. (Építőmunkás 1905. november 1., november 15., december 1.) *Weltner Jakab*: A gazdasági és a politikai szervezkedés. (Szakszervezeti Értesítő 1905. december.) Vas- és Fémmunkások Szaklapja 1906. január 18. Munkára! Stb.

¹⁰⁶ Példaként megemlíthetjük az 1905. október 8-i gyűlést, amelyet a szociáldemokrata párt a függetlenségi- és az újpárttal közösen rendezett. E gyűlésre a munkások szakszervezeti helyiségekben gyülekezve, szakmánként vonultak fel, követelve az ország demokratikus átalakítását. (Népszava 1905. október 11. Alkotmányválság. Az ország népéé a szó. Szeged. Szegedi Napló 1905. október 10. Szeged az abszolutizmus ellen.) — A gyűlésen elfogadott határozat értékelése: *Mucsi Ferenc*: A szociáldemokrata párt vezetőinek paktuma a Fejérváry-kormányral és a választójogi tömegmozgalom kibontakozása. 1905. július—október. Századok 1965. 1—2. sz. 82. old.)

¹⁰⁷ Sütőmunkások Szaklapja 1906. február 1. Gyűlési tudósítás.

¹⁰⁸ Famunkások Szaklapja 1906. március 28. Vegyes. A szegedi csoport . . .

¹⁰⁹ V. ö. Építőmunkás 1906. július 1. Fegyverünk. — Számos szakszervezeti gyűlésen önálló napirendi pontként szerepelt Szegeden is 1905—1906-ban a pártsajtó terjesztésének kérdése. Pl. a famunkások 1906. november 8-i gyűlésén. (Famunkások Szaklapja 1906. december 16. Levelezés. Szegeden . . .)

a helyi csoportok és a tagok pártpolitikai tevékenységét és az adatokat — a párttevékenységbe való nagyobb mérvű bekapcsolódásra való ösztönzés jegyében — közzé is tette. A kimutatásból megtudjuk, hogy a szegedi csoport tagjai 1906-ban 337,60 K pártadót fizettek be.¹¹⁰ A csoport a Szövetség által kért adatokat hiányosan küldte be, ezért nem ismerjük (az erős taghullámnak miatt nem is következtethetünk rá), hogy a tagok közül hányan fizették be az említett összeget. Azt sem tudjuk, hogy hány tag fizetett elő a Népszavára. Egyes szervezetekben a pártadó fizetése céljából pressziót is gyakoroltak a tagokra. A festőmunkások szervezetében a vezetőségi tagok állítólag azzal fenyegettek egyes munkásokat, hogy addig, amíg a pártadót be nem fizetik, a szervezet nem engedi őket dolgozni.¹¹¹ Ez a jelenség bizonyára nem volt általános, de ha előfordult, azt igazolja, hogy a mozgalom erősítésére irányuló egészséges türelmetlenség, különösen az erőteljesebb fejlődés kezdeti időszakában a meggyőzés, a kitartó nevelés munkájának presszióval való „helyettesítésére” vezethet. Ez pedig nem szolgálja jól a mozgalom ügyét.

A helyi szakszervezeti csoportok a szaklapok és a szegedi szociáldemokrata pártszervezet felhívására az 1905 és az 1906. évi május elsejéket is a korábbi megmozdulásoknál impozánsabbakká igyekeztek tenni. Az 1905. évi ünnep például — országszerte, így Szegeden is — a demokratikus szabadságjogok, a munkásosztály nemzetközi összefogása melletti tüntetés volt, de az öntudatos munkások — sokkal inkább, mint korábban — arra is felhasználták, hogy a szocializmus eszméjét terjesszék és újabb munkásokat vonjanak a szakmai szervezetekbe.¹¹²

A magyarországi szakszervezetek 1905—1906-ban a munkások politikai nevelését, a pártpolitika kérdéseivel való megismertetését, a marxizmus elméletének egyes kérdéseiben való tájékozódását rendszeres előadásokkal is igyekeztek előmozdítani.¹¹³

¹¹⁰ Vas- és Fém munkások Szaklapja 1907. április 18. A vas- és fém munkások pártpolitikai tevékenysége 1906-ban. — A történeti hűség kedvéért jegyezzük meg, hogy sem ekkor, sem a későbbi években — az általánosan elterjedt nézettől eltérően — nem volt minden szakszervezeti tag egyben párttag is. A párttagság 1918 előtt gyakorlatilag elsősorban csak a pártadó fizetését jelentette; ezt pedig még az 1907—1908-ban a korábbinál erősebbé vált ez irányú agitáció ellenére sem fizette minden szakszervezeti tag. 1907-ben pl. a vas- és fém munkások szövetsége azon tagjai közül, akikről az ezévi pártpolitikai kimutatás közli, hogy tagjai-e a pártnak, kb. 87%, 1913-ban kb. 96%-a volt párttag. (V. ö. A Magyarországi Vas- és Fém munkások Központi Szövetsége vezetőségének jelentése és zárszámadásai az 1912. és az 1913. évekről. Világosság r. t. Budapest é. n. 26—27. old. kimutatásai alapján.) A párt- és szakszervezet összefonódottságának (ami részben az ország anti-demokratikus berendezéséből, részben a párt vezetőinek opportunistá nézeteiből eredt) rendkívüli mértékben e tények természetesen mit sem változtatnak. Ez az összefonódás, mint ismeretes, kedvezőtlen volt a munkásosztály forradalmi harcának kibontakozása szempontjából, de elősegítette a párt reformista politikai törekvéseinek megvalósításáért folyó tömegharc kifejlődését.

¹¹¹ SZ. Á. L. Szeged polgármesterének elnöki iratai 1907—6824. sz.

¹¹² Magyar május elsejék (Szerkesztette: *Réti László*) Szikra, Budapest 1953. 170. old. — A szociáldemokrata pártszervezet vörös betűkkel nyomtatott plakátokon hívta fel a város népét az általános munkaszünetre, az elnyomó burzsoázia elleni tüntetésre, az általános titkos választójog és a nyolcórás munkanap követelésére. (A felhívás szövegét közli: Szegedi Napló 1905. április 28. A szegedi munkások májusi ünnepe.) A szakszervezeti csoportonként Újszegedre vonult munkásoknak *Révész Sándor* párttitkár tartott beszédet a május elsejéi munkásünnep jelentőségéről. (SZ. Á. L. Szeged polgármesterének elnöki iratai 1905—2803. sz.) A polgármester attól tartva, hogy a sztrájkhoz nem csatlakozó munkásokat a szervezettek munkaszünetre igyekeznek szorítani, a „dolgozni akaró” munkások védelmére és az esetleges „rendzavarások” megakadályozására 300 főnyi katonai készültséget kért. (Ugyanott 1905—2143. sz.) „Rendzavarás” azonban nem fordult elő, a készültség igénybevételeire tehát nem került sor.

¹¹³ Szakszervezeti Értesítő 1905. június. Magasabb tanfolyamok munkások számára. — A Magyarországi Szociáldemokrata Párt Budapesten 1907. március 31-én, április 1-én és 2-án megtartott XIV. pártgyűlésének jegyzőkönyve. Kiadja a Népszava könyvkereskedés. Budapest 1907. 50., 53. old.

Megfigyelhető ez egyes szegedi csoportok részéről is, amint az építőmunkások esetében láttuk. Azt is tudjuk, hogy a festőmunkások szervezete is rendezett előadássorozatot a tagok politikai nevelése céljából.¹¹⁴ Az ekkoriban rendezett szakszervezeti előadássorozatok keretében rendszerint természettudományi, társadalomtudományi és gyakorlati politikai kérdéseket érintő előadásokat tartottak a fővárosban és a fejlettebb vidéki városokban is. A munkásmozgalom országos vezetői — helyesen — a tudományos ismeretterjesztést is a politikai nevelés szolgálatába állították. A munkások — mondták — csak akkor alkalmasak politikai tevékenységre, ha műveltek. Választójogot is csak a művelt munkás kaphat. De a műveltség a munkások gazdasági helyzetének megjavítását is előmozdítja, mert a művelt munkások világszerte magasabb bért kapnak.¹¹⁵ Ebből is látható, hogy a szervezetek a szociáldemokrata párt reformista gyakorlati politikájának megfelelően vetették fel a tudományos és politikai ismeretterjesztés kérdéseit. Emellett még azt is figyelembe kell vennünk, hogy a pártnak és szakszervezeteknek ekkor még nem volt olyan szakképzett előadó gárdája, amely a természettudományos előadásokat elláthatta volna. Ezért azok legnagyobb részének, sőt még a társadalomtudományi előadások egy részének megtartására is kénytelenek voltak a polgári radikális irányzathoz tartozó szakembereket felkérni. Ezek legjobb esetben is csak a haladó polgári tudomány eredményeivel ismertethették meg a munkásokat. Mindezek következtében tehát a szakszervezetekben 1905—1906-ban rendezett előadássorozatok, bár hasznosak voltak, mert a munkások figyelmét ráirányították a politikai és elméleti kérdésekre, hasznos természet- és társadalomtudományi ismereteket is adtak, pozitív vonásaik mégis csak viszonylagosak, mert nem a fennálló rend elleni forradalmi harcra, hanem csak reformok szükségességére tanítottak. Ilyen előadássorozatok Szegeden is voltak: 1905-ben pl. a helyi szakszervezeti csoportok 41 tudományos előadást szerveztek.¹¹⁶ A szakszervezetek könyvtáraik fejlesztésével is igyekeztek ugyanazt a célt előmozdítani, mint az előadássorozatokkal. Azt vallották, hogy „... az osztályharc vívásának előfeltétele a tanulás.”¹¹⁷ A társadalmi és kulturális haladás összefüggésének felismerése jegyében a szegedi csoportok 1905—1906-ban is fejlesztették könyvtáraikat. 1906 elején összesen 2708 kötet volt a szakszervezeti tanácshoz tartozó helyi szervezetek könyvtárában.¹¹⁸ Az 1905. december 31-i szervezett szegedi munkáslétszámot (2076) alapulvéve, egy szakszervezeti tagra 1,3 kötet könyv jutott. Ez jobb, mint a Szeged lakosságának viszonylag szélesebb rétegei által használható egyetlen könyvtár, a városi Somogyi-könyvtár 1905-ben 67321 kötetnyi anyaga alapján egy felnőtt lakosra jutó kötettség. 1905-ben ugyanis a felnőtt lakosság számát — a Központi Statisztikai Hivatal által kiszámított összes lélekszám alapján — kb. 65 000 főre becsülhetjük. Eszerint az egy

¹¹⁴ Szegedi Napló 1905. november 14. Szocialisták iskolája.

¹¹⁵ Dr. *Bolgár Elek*: A községi kultúrpolitika feladatai. Városi Szemle 1912. 433—434. old.

¹¹⁶ Szakszervezeti Értesítő 1906. április. Szakszervezetek köréből. Vidéki mozgalom. — Az előadások pontos tematikáját nem sikerült megtalálni. Az előadók között a központi és helyi párt- és szakszervezeti vezetők mellett a szegedi polgári radikálisok táboraéhoz tartozókat is találunk. Közülük a legismertebb *Hollós József* dr. volt, aki 1905 őszén került Szegedre és elsősorban alkohollal és a tbc ellenes harcával tette ismertté nevét. Politikai eszménye ebben az időben még csak a polgári demokrácia vívmányainak magyarországi megvalósítása volt. (V. ö. *Hollós József*: Egy orvos élete. New York, 1944. 55. old.) — A munkások körében végzett felvilágosító munkája csak 1906 után vált igazán jelentőssé, ezért működésének részletes méltatására ez a közlemény nem térhet ki

¹¹⁷ A Cipész 1906. június 1. Közgyűlésünk.

¹¹⁸ Szakszervezeti Értesítő 1906. április. Szakszervezetek köréből Vidéki mozgalom

felnőtt számára hozzáférhető kötetszám csak 1,03. Ez is mutatja, hogy a szakszervezeti csoportok jóval nagyobb erőfeszítéseket tettek tagjaik kulturális színvonalának emelésére, mint a város és — hozzátehetjük — mint a különböző polgári egyesületek.¹¹⁹

III.

A SZEGEDI SZOCIÁLDEMOKRATA SZAKMAI SZERVEZETE 1905—1906. ÉVI FEJLŐDÉSÉNEK FŐBB EREDMÉNYEI

Az eddig előadottak igazolják, hogy 1905—1906-ban Szegeden is megerősödtek a munkásság legátfogóbb tömegszervezetei, a szakszervezeti csoportok és számuk 1904 végéhez képest tetemesen megnövekedett. Az akkori, összesen 9 szociáldemokrata szakmai szervezettel szemben 1906 végén már 14, ipari munkásokat tömörítő hasonló szervezet működött.¹ Mégpedig: az ácsmunkások, a bőrmunkások, a cipész- és csizmadia munkások, az élmezési munkások, az építőmunkások, a famunkások, a festőmunkások, a könyvkötők, a nyomdai munkások, a malommunkások, a sütőmunkások, a szabómunkások, a textilmunkások, a vas- és fémmunkások szervezete. Ezek közül 13 országos szakszervezet helyi csoportja volt, míg a sütők szervezete helyi hatókörű. Lehetséges, bár nincs rá adatunk, hogy 1905—1906-ban működött a hajóácssegédek 1904-ben alakult szakmai szervezete is. A szervezetekben 1904 végén kb. 1000 tag volt, 1905 végén 2076, 1906 végén pedig már 4158 jogos tag tömörült.² Ez az összegzés az ipari munkások szakszervezetei mellett az egyéb szakszervezetek taglétszámát is magában foglalja. Utóbbiak közül csak a földmunkások szervezete bírt jelentősebb létszámmal, ekkor mintegy 300 tagja lehetett. Ha még hozzáveszünk kb. 100 főt, az egyéb nem ipari munkás szakszervezetek taglétszámát és az együttes összeget levonjuk az 1906 végi 4158-ból, eredményként azt kapjuk, hogy a szervezett ipari munkások száma 3700—3800 körül lehetett. 1905—1906-ban, két év alatt tehát kb. 280%-kal nőtt az ipari munkás szakszervezetek taglétszáma az 1904 végi állapothoz képest. Ha a város ipari munkásainak számát 1906 végén kb. 9000-re

¹¹⁹ A Somogyi Könyvtár 1905. évi kötetszáma vonatkozó adat: Könyvtári kalauz. A városi Somogyi Könyvtár a szocialista tudomány és közművelődés szolgálatában. Összeállította: Vincze András. Szeged 1958. 35. old. — A különféle polgári egyesületek is rendelkeztek könyvtárral, de ezek csak igen szűk kör számára voltak hozzáférhetők, hasonlóképp az egyházi és magánkönyvtárak is, míg az iskolai könyvtárakat főleg csak a tanulók használhatták. Ezek a könyvtárak tehát alig számbavehetőek, amikor a felnött lakosság rendelkezésére álló kötetszámot vizsgáljuk.

¹ 1906-ban az ipari munkások szakszervezeti csoportjain kívül egyéb szakszervezeti csoportok is voltak, mint pl. a Földmunkások Országos Szövetsége csoportja. Ezek jellemzése ezúttal nem feladatunk.

² Az 1904. évi adat: Gaál Endre: A szegedi ipari munkásság 1905 előtti szocialista szakmai szervezkedésének néhány kérdése. Idézett mű 39. old. Az 1905-ös adat: A magyarországi szocialisztikus munkásmozgalmak az 1906. évben. Idézett mű 123. old. Az 1906-os adat: Népszava 1906. december 29. Karácsonyi munka. Csongrád megyei pártértekezlet. — Ugyanennyi tagot említ a karácsonyi pártértekezletről szintén beszámoló rendőrségi kiadvány is. (A magyarországi szocialisztikus munkásmozgalmak az 1906. évben. Idézett mű 332. old.) A Szegedi Napló 1906. december 28-i számának a megyei értekezletről szóló tudósításában szereplő 4957-es taglétszám sajtóhiba lehet.

becsüljük, akkor mintegy 42% tartozott szociáldemokrata szakszervezethez.³ A szervezett munkások létszámának szegedi gyarapodása és arányszáma messze felülmúlta e két év országos eredményét, mert országosan „csak” 143%-kal nőtt a szervezettek létszáma és 1906 végén a munkásoknak csak 30%-a tartozott szakszervezethez.⁴ Nem hallgathatjuk el azonban, hogy jónéhány alföldi város munkásságának szervezettségi foka megelőzte Szegedét. Debrecenben pl. 4626, a mintegy 6800 főnyi ipari munkásság 68%-a, Temesvárott több mint 4000, a mintegy 7900 főnyi ipari munkásságnak több mint 50%-a volt szervezett ebben az időben.⁵

A szakmai szervezetek nagymérvű erősödése, a szervezett munkások számának gyarapodása és a fellendülő gazdasági konjunktúra a korábbi éveknél kedvezőbb feltételeket teremtett a gazdasági helyzet megjavítására irányuló harchoz. Ilyen mozgalom jóval több volt, mint ahányat az előző fejezetben leírtunk. Mindezt az alábbi összeállítás is igazolja:⁶

Év	Eredményes	Eredménytelen	Ismeretlen eredményű	Önálló gazdasági bojkottok száma	Gazdasági sztrájkok és bojkottok összesen	Kizárások száma
	sztrájkok száma					
1904	3	4	1	—	8	1
1905	6	6	5	4	21	2
1906	14	12	10	6	42	9

A gazdasági, és a gazdasági követeléseket politikai követelésekkel kapcsoló mozgalmak száma 1905—1906-ban Európa-szerte növekedett. A magyarországi, ezen belül a szegedi helyzet is ennek megfelelő volt. Már 1905-ben csaknem háromszor annyi gazdasági mozgalom tört ki a városban, mint a megelőző évben, 1906-ban pedig számuk az 1905. évinek kétszeresére nőtt. Az ismert kimenetelű sztrájkmozgalmakat vizsgálva azt tapasztaljuk, hogy 1904-ben még csak 42,8%-uk végződött a munkások teljes vagy részleges győzelmével, 1905-ben már 50, 1906-ban pedig 53,8%-uk. A sikeres gazdasági mozgalmak %-os arányát tekintve azonban Szeged messze

³ A munkáslétszámot pontosan csak az 1900. és az 1910. évi népszámlálás alapján ismerjük. Eszerint tíz év alatt 5585-ről 9664-re nőtt. Figyelembe kell azonban venni, hogy 1907—1909-ben számos iparágban gazdasági válság volt és csak 1910-ben mutatkozott megélénkülés, ezért 1907—1910-ben csak kismértékben növekedhetett a munkáslétszám. A tíz év alatt leggyorsabban 1905—1906-ban gyarapodhatott, amikor sok iparágban gazdasági fellendülés volt. Mindezek alapján 1906-ban csaknem annyira becsülhetjük a létszámot, mint amennyit az 1910-es népszámlálás mutat.

⁴ *Ipolyi Tamás*: A nemzetközi szakszervezeti mozgalom 1906-ban. Szocializmus 1907—1908. 588. old.

⁵ A debreceni és temesvári szervezett munkások számát közli a Magyarországi Szociáldemokrata Párt 1907. évi pártgyűlésének jegyzőkönyve. Idézett mű 51—52. old. Az ipari munkások 1906. végi számát — ugyanúgy, mint az előbb Szeged esetében — az 1910. évi 7319 illetve 8595-nek kb. 94%-ára tettük.

⁶ Itt említjük meg, hogy az Ipari sztrájkok és munkából való kizárások Magyarországon c. kiadvány 1905 illetve 1906-ra vonatkozó kötetei Szegeden 1905-ben csak 7, 1906-ban csak 14 sztrájkot mutatnak ki. Kizárást pedig 1905-ben egyáltalán nem, 1906-ban csupán egyet említenek. — A szövegben közölt táblázat forrásaira lásd a II. fejezet 2. sz. jegyzetét.

elmaradt az országos átlagtól. A Szakszervezeti Tanács adatai alapján 1905-ben az ismert eredményű mozgalmaknak 87%-a, 1906-ban 89%-a végződött teljes vagy részleges munkásgyőzelemmel.⁷ Szegeden a politikai válság éveiben az eredményes mozgalmak száma 1904-hez képest nem növekedett olyan mértékben, mint országosan. Ennek egyik oka az volt, hogy itt erősebb, nagyobb múltú, tapasztaltabb munkálató szervezetek működtek, mint más városokban. E szervezetek a legkíméletlenebb eszközökkel léptek fel a munkások ellen. Érdekeiket pedig a legmesszebbmenően segítette a közigazgatási és elnyomó apparátus. Ezt igazolja a kizárások viszonylag nagy száma és az, hogy — a hivatalos statisztika szerint is — mindkét évben a vidéki városok közül Szegeden „állította elő” a rendőrség csaknem a legtöbb munkást.⁸ A város burzsoáziája igen erős eszmei hadjáratot is folytatott a munkások ellen: a fejlett helyi polgári sajtó egy-egy mozgalom ismertetése során gyakran emlegette, hogy a harc káros a munkásokra. Hangoztatta, hogy ne üljenek fel a „lelketlen igazatóknak”, „jogtalan” követeléseket ne állítsanak fel. A sztrájk miatt kereset nélkül maradványorombá döntik családjukat, ha pedig a munkálatók kizárják őket, mehetnek vidékre munkát keresni.⁹ A Szegedi Napló — a munkások hazafiságára hivatkozva — igyekezett a nacionalista Mezőfi-féle párt szervezetét erősíteni és a munkásokat szembefordítani a szociáldemokrata párttal és a szakszervezettel.¹⁰ A helyi burzsoázia tehát a munkások megosztásával is megkísérelte gyengíteni a mozgalmat. A függetlenségi párti helyi sajtó és a nagyszámú „népkör”, amelyek a függetlenségi párt helyi klubjai voltak, az 1905—1906. évi országos események kapcsán hatalmas nacionalista hullámot kavartak fel a városban, ami szintén alkalmas volt arra, hogy a nem eléggé öntudatos munkások figyelmét elterelje a munkálatók elleni harcra. A szegedi proletariátusnak tehát igen nehéz körülmények között kellett küzdenie, nagyon kemény harcokat kellett vívnia a kizsákmányolókkal szemben az eredményekért. A helyi szakmai szervezetek 1905—1906-ban még nem voltak elég erősek, edzetek ahhoz, hogy a burzsoázia által fenntartott sokféle akadályt a sztrájkmozgalmak nagyobb százalékában legyőzhessék és a munkálatókat meghátrálásra kényszeríthessék. A szervezetek számos szakmában a munkásoknak — amint láttuk — még nem fogták át olyan nagy hányadát, mint a jelentősebb ipari centrumokban, emiatt a helyzet megjavítására irányuló sztrájkmozgalmak nagyobb része csupán néhány, vagy csak egyetlen üzemre, annak sem mindenik munkására terjedt ki, nem fogták

⁷ MMTVD. III. köt. Idézett mű 396. illetve 485. old. adatai alapján. — Ha csupán azokat a szegedi sztrájkokat vizsgáljuk, amelyeket az Ipari sztrájkok és munkából való kizárások Magyarországon c. kiadvány 1905. és 1906. évi kötetei feldolgoznak s ezek eredményét összehasonlítjuk más vidéki városok ugyancsak e statisztikákban található sztrájk adataival, Szegedre nézve akkor is kedvezőtlen képet kapunk. Feltételezzük, hogy a hivatalos statisztika hiányosságai, tévedései, hamisításai más városok mozgalmainál is hasonló mértékben jelentkeztek, tehát a sztrájkok összevetése valamennyire reális képet adhat a városban lejátszódott gazdasági mozgalmak súlyáról. 1905-ben az ország összes törvényhatósági jogú városai között a teljes vagy részleges munkás győzelemmel végződött, a statisztikában kimutatott sztrájkok száma alapján Szeged az utolsó helyen áll 28,5%-al. A mozgalmaknak Temesvárott 50%-a, Budapesten 66,5%-a, Debrecenben 88,8%-a, Hódmezővásárhelyen 100%-a győzött stb. 1906-ban hasonló volt a helyzet; Szegeden ekkor a sztrájkok 57,2%-a hozott győzelmet, míg Budapesten 73,9%, Temesvárott 81,9%, Debrecenben 100%, Hódmezővásárhelyen 80% stb. (Idézett mű mindkét kötetében a 75—77. old. táblázatai alapján végzett számítások.) Ha ezek az adatok nem is tükrözik pontosan a valóságot, bizonyos, hogy Szegeden viszonylag kevés mozgalom hozott munkásgyőzelmet.

⁸ 1905-ben 30, 1906-ban 26 volt az előállítottak száma. Idézett művek 84—87. oldalain található táblázatok alapján.

⁹ A szegedi burzsoázia 1905—1906. évi eszmei hadjáratának egyik legjellemzőbb példája a Szegedi Napló 1906. július 7-i számának A munka sirásói c. vezércikke.

¹⁰ Ugyanott 1905. augusztus 25. Hazafias szocialisták a nemzetköziek ellen. 1905. augusztus 26. Levél Kiss Gergelytől. A szegedi szocialisták.

át a szakma valamennyi munkását, vagy a munkások többségét. Kivételszámba ment az 1906. évi két gázgyári sztrájk, amelyek az üzem minden munkását megmozgatták, vagy az ugyancsak 1906 őszi cipéssztrájk, amely 105 műhely munkását, a szegedi cipésszegédek nagyobb részét harcba vitte. Az eredmény a munkásoknak igen jelentős vívmányokat biztosító kollektív szerződés.¹¹

1906-ban a magyarországi bér- és munkaviszonyokkal kapcsolatos mozgalmak nagyobb része már védelmi jellegű volt, amelyekben a munkások — a meginduló tökések ellentámadással szemben — az 1905-ben kivívott nagyon jelentős eredmények megtartásáért léptek harcba. A viszonylag kevés munkást megmozgató, kiszűzemi sztrájkok száma növekedett.¹² Szegeden azonban a mozgalmak nagyobb része még támadó jellegű volt és jóval több közép- és nagyüzem munkássága lépett akcióba, mint az előző évben. 1905-ben csupán 1 olyan sztrájk volt, amely 100-nál több munkást foglalkoztató üzemet érintett: az ismert 17 sztrájkmozgalom 5,8%-a (a kenderfonógyári). 1906-ban már 7, vagyis az ismert 36 sztrájkmozgalomnak 19,4%-a nagyüzemi sztrájk volt.¹³ A hivatalos statisztika szerint országosan 1905-ben a sztrájkoknak 23, 1906-ban pedig csak 21%-a volt nagyüzemi sztrájk. A két év alatt Szegeden — az országostól eltérően — nőtt a nagyüzemi sztrájkok számaránya. E sajátosságot az idézte elő, hogy a helyi szakmai szervezetek és a szociáldemokrata pártszervezet 1906-ra erősödtek meg annyira, hogy a nagyüzemek munkásaiból lényegesen többet tudtak mozgósítani, mint a megelőző évben. Szeged munkásmozgalma más jelentősebb városokhoz képest viszonylag elmaradottabb volt. Ez okozta azt is, hogy Szegeden még 1906-ban is csaknem valamennyi mozgalom támadó jellegű volt. 1905-ben a helyi mozgalom még nem ért el olyan átütő sikereket, mint pl. a fővárosban vagy a vidéki ipari centrumokban. A szakmai szervezetek — miután 1905-ben a korábbihoz képest jelentősen fejlődtek — 1906-ban igyekeztek a korábinál több támadó mozgalmat vezetni. A tökéseknek pedig az 1905. évi mozgalom viszonylag kevés eredménye miatt

¹¹ Nem érthetünk egyet Jászai Samunak A magyarországi szakszervezetek taktikája c. írásában (Szocializmus 1906—1907.) olvasható megállapításával. Jászai — elemezve az 1905—1906. évi hazai gazdasági mozgalmak tanulságait — azt írja, hogy „... sokkal célszerűbb részleges sztrájkokkal vagy bojkottokkal a tökéket nyugtalanítani, mintsem, hogy a munkások minden erejüket összeszedve és mindent kockára téve, egyszerre támadjanak” (17. old.) A szegedi sztrájkmozgalom kimenetelét is azt bizonyította, hogy ha a munkások a kedvező körülmények között egyidejűleg, nagy erővel támadtak, jelentős sikereket értek el és a vívmányok a szakma munkásainak legnagyobb részére kiterjedtek, pl. a cipészek esetében. A szétszórt, csak néhány munkahelyre szorított mozgalmak egyáltalán nem, vagy alig hoztak eredményt. (A péksegédek 1906 őszi mozgalma pl. teljesen eredménytelen volt.) A Szakszervezeti Tanács és a szakszervezetek országos vezetősége az 1904. decemberi III. országos szakszervezeti kongresszus határozatának megfelelően különösen 1906-ban többször felhívták a munkások figyelmét a „meg gondolatlan sztrájkok” veszélyeire. (Pl. Szakszervezeti Értesítő 1906. április. Meg gondolatlan sztrájkok. Vas- és Fémmunkások Szaklapja 1906. március 8. Sztrájkok. Élelmzési Munkás 1906. május 1. Valami a sztrájkokról. stb.) Abban igazuk volt, hogy a sztrájkokat még jó konjunktúra idején is körültekintően kell megszervezni, ha sikert akarnak elérni. De a munkásoknak a tökével való nyílt összecsapásoktól való visszatartására irányuló törekvés olyan időszakban, amikor a helyzet a támadómozgalmaknak még kedvezett és a tömegmozgalom hulláma magasra emelkedett, objektíve a burzsoázia érdekeit szolgáló opportunizmus megnyilatkozása volt. Ebből fakadt a Szakszervezeti Tanács Jászai által kifejtett, idézett álláspontja is.

¹² Erre nézve lásd a Szakszervezeti Tanácsnak az 1906. évi sztrájkharcokról kiadott összefoglaló jelentését: MMTVD. III. köt. Idézett mű 485. old. — Ipari sztrájkok és munkából való kizárások Magyarországon az 1906. évben. Idézett mű 13.* old. — A Magyarországi Vas- és Fémmunkások Központi Szövetsége vezetőségének jelentése és zárszámadása az 1906—1907. évről. Világosság könyvnyomda részvénytársaság. Budapest 1908. 5—6. old.

¹³ Az 1906. évi szegedi nagyüzemi sztrájkok közül — a II. fejezetben tárgyaltakon kívül — említést érdemel még a januári újszegedi kendergyári, a június 13—június 27 közötti Back-malmi és a június 28—július 3 közötti téglagyári sztrájk. Valamennyiről bőséges tudósítás olvasható pl. a Szegedi Napló megfelelő számaiban.

nem nyílt alkalma olyan nagyarányú ellentámadásra, mint másutt, így 1906-ban Szegeden a védekező mozgalmak számaránya is szükségszerűen kevesebb volt, mint országosan.

1905—1906-ban a szegedi szakszervezeti fejlődés — az országos fejlődéssel párhuzamosan — igen nagy, főként mennyiségi előrehaladást tett. Ezt bizonyítja új szakszervezeti csoportok alakulása, a korábban keletkezettek megerősödése, taglétszámgyarapodása. Egyes helyi csoportok tagszervező munkájukat olyan munkáskategóriákra is kiterjesztették, amelyeket korábban elhanyagoltak (pl. gyári munkásokra, segédmunkásokra és nőmunkásokra). A megerősödött szervezetek a korábbi éveknel sokkal több és eredményesebb harcot vezettek; működésük legjellemzőbb vonása a tőke ellen a munkások gazdasági helyzetének megjavításáért vívott erőteljes, többnyire támadó harc volt. Ennek formái 1905—1906-ban Szegeden is bővültek: a szervezett munkások számának országosan is nagymértékű gyarapodása lehetővé tette sok helyi sztrájk zárlattal való összekapcsolását, ami hozzájárult a győzelemhez. Új harci formaként jelentkezett az önálló gazdasági bojkott, amely szintén hozott eredményeket.

A szervezett munkások számának növelésében, a gazdasági harcok kibontakozásában és azok eredményességében nagy szerepük volt a szabad szervezeteknek és az azokat irányító szervező bizottságoknak is. Mivel Magyarországon a dualizmus korában a munkások számára az alapvető polgári demokratikus szabadságjogok nem voltak biztosítva, így a szakszervezetek politikai kérdésekkel, sztrájkok szervezésével, harcoló munkások segélyezésével — alapszabályaik értelmében — nem foglalkozhattak, már az 1880-as években felmerült a szüksége a szervezetekben tömörült munkások olyan egyesítésének, amelyet a hatóság nem ellenőrizhet, jóváhagyott alapszabály nélkül, titkosan működik. Ez az ún. szabadszervezet politikailag nevelheti a munkásokat, szervezheti azok harcát és a tagok befizetési nyomán keletkező ellenállási pénztárból segélyezi a harcoló munkásokat.¹⁴ E tanulmányunkban ismertetett szegedi csoportokban is a szabadszervezet irányította a gazdasági és politikai követelésekért folyó harcokat. A munkásokkal a bizalmiférfiak útján tartotta az összeköttetést.¹⁵ A szabadszervezetek és bizalmiak működése is hozzájárult ahhoz a — korábbi évekhez képest — jelentős változáshoz, hogy 1905—1906-ban Szegeden is szinte valamennyi, a szakmai szervezetek által vezetett mozgalomban politikai követelés is szerepelt. A politikai természetű követelések köre kiszélesedett: május elseje munkásünnepként való elismertetése mellett megjelent a csak szervezett munkások alkalmazásának, a szakszervezeti munkaközvetítésnek, a bizalmi rendszer elismerésének követelése is. A közigazgatással és a rendőrséggel való összecsapások is — amelyek a gyülekezési jog és a sztrájkszabadság biztosítása érdekében történtek — azt mutatták, hogy a mozgalmakban a politikai kérdések a korábbinál lényegesen nagyobb helyet kaptak. Ez már a szakszervezeti mozgalom tartalmi fejlődésének bizonyítéka. De a magyarországi szakszervezetek és helyi csoportjaik

¹⁴ Lásd pl. Vas- és Fémmunkások Szaklapja 1894. február 24. Az ellenállási pénztár és Budapest vas- és fémmunkásainak szervezkedése. — *Erényi Tibor*: A magyarországi szakszervezeti mozgalom kezdetei 1867—1904. Idézett mű 173—174. old. — A szabadszervezetek küldötteinek 1906 őszén Aradon tartott ülése pontosan körvonalazta a szabadszervezetek működését, határozatokat hozott azok megerősítéséről és a politikai harcokban való részvételükről. V. ö. A szabad szervezetek, bizalmiférfi testületek és szakszervező bizottságok működésének szabályai. Arad 1906.

¹⁵ A szegedi szabadszervezetek és bizalmiak 1905—1906. évi működéséről kevés közvetlen adatot ismerünk. Tevékenységük részletesebb ismertetésére csak az 1907—1914 közötti szakszervezeti fejlődés tárgyalása során térhetünk ki. Ebből az időből már lényegesen több adatot sikerült találnunk.

segélyezésére szolgáló alap fejlesztésére. 1904 végéig 1468,29, 1905. december 15-ig 2155,55 K-t, a két évben tehát összesen 3623,84 K-t, 1906-ban pedig 6131,97 K-t küldtek be ilyen címen a központnak.¹⁸ A szegedi csoport e tekintetben a vidéki csoportok között a második helyen állt. Meg kell jegyeznünk, hogy az építőipar idényjellegéből következően a segélyezés megvalósítása sok problémát vetett fel. Az 1906. évi, III. építőmunkás kongresszus egyik feladata éppen a segélyezés kérdésének körültekintő rendezése volt. Előzetesen sok javaslat érkezett be, a közgyűlés azonban nem tudott megnyugtató határozatot hozni, egyelőre tehát levették a napirendről.¹⁹ A segélyezés rendezetlensége, a segélyezés körüli eljárás bizonytalansága miatt a MÉMOSZ 1905-ben még csupán 1777,40 K, a szegedi csoport 37,10 K-t fizetett ki erre a célra.²⁰ Talán a segélyezési alapra való gyűjtés, ennek az alapnak minden erővel való növelése (azért, ha majd a szakszervezet véglegesen kidolgozza a segélyezési eljárás alapelveit, elegendő összeg álljon a csoport rendelkezésére) magyarázza, hogy 1905-ben a szegediek jelentéktelen összeget, 36 K-t fordítottak könyvbeszerezésre. (Ugyanakkor pl. Nagyváradon 178,70 K-t, Lugoson 150 K-t.)²¹

Az 1905. évi, nagyobb részt sikeres szegedi építőmunkás mozgalmak és a helyi csoport által végzett kitartó agitációs és felvilágosító munka az év végére megnövelte a taglétszámot. 1905. decemberében a csoportnak 393 jogos tagja volt.²² Nem feledkezett meg az építőipari segéd munkások és a kövezők szervezéséről sem.²³ A taglétszám-növekedés azt is jelentette, hogy a MÉMOSZ csoport újabb és újabb munkásokat vont ki a pallérok és vállalkozók vezetése alatt álló kőműves- és ácsiparos-segédék egyesületének befolyása alól és sorakoztatott a szociáldemokrácia zászlaja alá. A munkáltatók irányítása alatti építőmunkás szervezet — korábbi években több száz főnyi — taglétszáma 1905-ben kb. 150-re csappant.²⁴ Mivel 1905-ben a MÉMOSZ-nak 86 új vidéki csoportja keletkezett (az év végén már összesen 193 helyi csoportja volt), ugrásszerűen megnőtt a budapesti központ adminisztrációs és irányító feladata,

¹⁸ Az 1904 és 1905. évi adatok: Építőmunkás 1906. február 1. A Magyarországi Építőmunkások Országos Szövetsége szakosztályainak és csoportjainak 1905. évben különféle alapokra beküldött pénzeinek részletes kimutatása. Az 1906-ra vonatkozó adat: Ugyanott 1907. január 15. A csoportok évi közgyűléséről szóló jelentés. Szeged.

¹⁹ Ugyanott 1906. február 15. A III. országos küldöttközgyűlés.

²⁰ Ugyanott 1906. január 15. A Magyarországi Építőmunkások Országos Szövetsége helyi csoportjainak jelentése 1905. évről. — A segélyezés gyakorlatának kialakulatlanságára, következetlenségére utal a III. kongresszuson az egyik szegedi küldött, Nagy Károly felszólalása, aki elmondotta, hogy a központ 3 meghalt szegedi tag után a hozzátartozóknak járó halotti segély kiutalását megtagadta, noha annak kifizetése jogos lett volna. (Ugyanott 1906. február 15. A III. országos küldöttközgyűlés.) — A MÉMOSZ csak 1905-től kezdve folyósított segélyt, 1905—1906-ban azonban még csak egyféle, a taghalotti segélyt adta. V. ö. A Magyarországi Építő-Munkások Országos Szövetsége központi vezetősége és felügyelő választmányának jelentése az 1910—1911. évekről. Melléklet az Építőmunkás 1912. február 16-i számához. 6. old.

²¹ Építőmunkás 1906. január 15. A Magyarországi Építőmunkások Országos Szövetsége helyi csoportjainak jelentése 1905. évről.

²² Ugyanott. — 1904. augusztus 31-én a szervezetnek mintegy 300 tagja volt. Eszerint a taglétszám 1905 végéig több mint 30%-al gyarapodott.

²³ Építőmunkás 1905. december 15. A Magyarországi Építőmunkások Országos Szövetségének szakosztályai és csoportjai. Címjegyzék. — 1905 végén a segéd munkások egyleti helyisége az Iskola u. 14. alatt, a szakmunkások helyisége a Szent István tér 8. alatt levő vendéglőben volt. Az elköltetés feltehetően azért történt, mert egyik vendéglői helyiség sem tudta volna egyidejűleg befogadni a nagyszámú szak- és segéd munkásokat. — A kövezők szervezésére ugyanott 1907. január 15. A szakmák köréből. Kövezők. Szeged. E tudósítás szerint 1906. végén mintegy 30 kövező munkás lépett be a csoportba és hozzáálltak egy munkarend kidolgozásához, melyet 1907-ben kívántak elfogadtatni a munkáltatókkal.

²⁴ SZ. Á. L. Szeged polgármesterének elnöki iratai 1905—3580. sz.

amelynek maradéktalanul nem tudott eleget tenni. Ezért 1906-ban — külföldi mintára — kerületi titkárságokat szervezett. Ezek élére függetlenített titkárokat alkalmazott, akiknek feladata a titkárság körzetébe osztott helyi csoportok munkájának közvetlen irányítása, ügykezelésük ellenőrzése, fejlődésük elősegítése, szocialista nevelő munkájuk segítése, harcaik támogatása.²⁵ A központi vezetőség 1906. július 18-i vezetőségi ülése kimondotta, hogy Szegeden is kerületi titkárságot kell szervezni.²⁶ Ez a titkárság 1906. szeptember 1-én kezdte meg működését, Markó Elek, a központi vezetőség tagjának irányításával.²⁷ (Markó később az Alpári Gyula vezette baloldali ellenzéki csoporthoz csatlakozott. Emiatt 1910-ben kilenc társával együtt kizárták a MÉMOSZ-ból.) A szegedi titkárság működéséről nem sokat tudunk. 1907 második felében 3 másik kerületi titkársággal együtt megszüntették. Nem váltották be a működésükhöz fűzött reményeket és amellet az 1907-ben meginduló rendkívül durva hatósági támadások és az építkezési dekonjunktúra olyan nehéz helyzetbe sodorta a helyi csoportokat, hogy azok nem tudták tovább fenntartani az említett 4 kerületi szervezetet.²⁸ A kerületi titkárság szervezésével párhuzamosan történt a helyi csoport élére függetlenített titkár alkalmazása.²⁹ A tisztséget pályázat útján töltötték be; így került a szegedi csoport élére a következő évek helyi szociáldemokrata mozgalmában jelentős szerepet játszó Baticz Gyula.³⁰ Az önálló titkár alkalmazása is a csoport megerősödésének bizonyítéka.³¹ A helyi szervezet 1905—1906. évi gyarapodása, szervezeti fejlődése, harcai eredményesen szolgálták az építőmunkások gazdasági helyzete megjavításának és a szocialista nézetek terjesztésének ügyét.

²⁵ A Magyarországi Építő-Munkások Országos Szövetsége központi vezetősége és felügyelő választmányának jelentése az 1910—1911. évekről. Idézett mű 12. old.

²⁶ P. I. Archivum. ÉSZ. I. 1906/5. A MÉMOSZ központi vezetőségi üléseinek 1906. évi jegyzőkönyve. — Az év végéig 6 kerületi titkárságot szerveztek. Építőmunkás 1906. december 1. Egyesületi hirdető. Kerületi titkárságok.

²⁷ P. I. Archivum. ÉSZ. I. 1906/5. Az 1906. szeptember 7-i ülés jegyzőkönyve. — A szegedi kerületi titkársághoz 27 helyi csoport tartozott. (Építőmunkás 1906. december 1. Egyesületi hirdető. Kerületi titkárságok. Ugyanitt felsorolva a 27 helyi csoport.) Ezeknek kellett a kerületi szervezet fenntartási költségeit fedezni.

²⁸ Építőmunkás 1908. április 1. Határozatok. Továbbá: a MÉMOSZ központi vezetősége és felügyelő választmánya jelentése az 1910—1911. évekről. Idézett mű 12. old.

²⁹ P. I. Archivum. ÉSZ. I. 1906/5. Az 1906. augusztus 24-i központi vezetőségi ülés jegyzőkönyve.

³⁰ *Baticz Gyula*: (1878—?) kőműves. 1899 és 1906 között Sátoraljaújhelyen és Zemplén megyében szervezte a szocialista építőmunkás mozgalmat. A munkálatok és a hatóságok üldözése elől jött Szegedre. Itt 1909-ig működött, eleinte mint a MÉMOSZ csoport, 1907-től mint a szociáldemokrata pártszervezet titkára. Szegedről Kolozsvárra került, majd 1910-ben a MÉMOSZ központi apparátusának tisztviselője lett. Az 1922-es választásokon a budapesti I. lajstromos választókerület nemzetgyűlési képviselővé választotta. (V. ö. Szociáldemokraták a parlamentben. Szerk.: *Szakasits Arpád*. Népszava kiadás. Budapest 1922. 87. old.)

³¹ A vidéki csoportok — köztük a szegedi — erősödését az is segítette, hogy 1906-ban a Szövetség vezetőségének tagjai szorgalmasan járták a vidéket. A központi vezetőség üléseinek ezévi jegyzőkönyve túlnyomórészt arról tudósít, hogy a vezetőség melyik tagja hova utazik előadást, szakgyűlést tartani, a helyi csoportok ügykezelését felülvizsgálni. Szegeden pl. *Garbai Sándor* elnök június elején és augusztusban, *Gogolya György* és *Kenéz József* decemberben tett szakgyűléssel egybekötött látogatást. (P. I. Archivum. ÉSZ. I. 1906/5 sz. Az 1906. június 1, augusztus 24, december 2 és december 23-i ülés jegyzőkönyve.) — A központi vezetőségi tagok helyi csoportoknál tett gyakori látogatásai a központ reformista gyakorlati politikájának vidéki érvényesítését, a csoportok tagjainak ilyen irányú nevelését szolgálták elsősorban. Előadásai azonban legtöbbször vonzóak voltak és számos munkással ezek az előadások kedveltették meg a szervezetet. Ugyanakkor a fővárosi vezetők közvetlenül is megismerhették a vidék problémáit s ez is szerepet játszott abban, hogy egyre több figyelmet szenteltek a vidéki munka kérdéseinek. E látogatások tehát elősegítették a vezetők és tömegek kapcsolatát s ezen keresztül is a szakszervezet erősítésének előmozdítói voltak.

1905—1906-ban szépen fejlődő szervezet volt a *vas- és fém munkások* szakszervezetének helyi csoportja is. A szervezet által a politikai válság éveiben vezetett gazdasági mozgalmak közül az 1906. őszi gázgyár és villanytelepi mozgalom volt a legjelentősebb.³² Szeptember 15-én este 93 gázgyári és villanytelepi munkás sztrájkba lépett béremelés, munkaidő csökkentés, az egyik durva művezető elbocsátása és a szervezkedés szabadsága érdekében.³³ A gazdasági követelések tehát politikai követelésekkel párosultak. E támadó sztrájk irányítói a vasas csoport vezetői és Révész Sándor szociáldemokrata párttitkár voltak.³⁴ Annak ellenére, hogy a polgármester a szegedi utászszázalójtól katonákat kért a gázgyár, e fontos közüzem működésének fenntartásához, a sztrájkolóknak sikerült kiharcolniuk a kollektív szerződést.³⁵ A munkások és a gyár vezetői három évi időtartamra, 1909. szeptember 15-ig kötötték az egyezséget, ha azonban az aláíró felek egyike sem mondja fel a lejárat előtt legalább egy hónappal, 1910. szeptember 15-ig marad érvényben. E szerződés — mint minden kollektív szerződés — a munkások győzelme volt: napi fél órával (10 órától 9 és 1/2 órára) csökkentette a munkaidőt, a napi béreket pedig átlag 1,20 K-val emelte. A szerződés értelmében a munkások évente kb. 35 000 K-val több bért kaptak, mint a mozgalom előtt.³⁶ Pontosan meghatározta a különféle munkakategóriák napi bérét, az igazgatóság kötelezte magát, hogy a sztrájk miatt a munkások közül senkit el nem bocsát, a szóbanforgó művezetőt pedig három hónapon belül elküldi, a munkások szervezkedését nem gátolja és a jövőben szervezett munkásokat alkalmaz. A munkások pedig vállalták, hogy a szerződés tartama alatt bérmozgalmat nem indítanak, a szerződéstől eltérő követelésekkel nem lépnek fel. A gázgyári munkások e jelentős gazdasági és politikai győzelmet eredményezett azonban csak rövid ideig élvezhették. A gyár vezetősége néhány hét múlva megszegte a szeptember 17-én aláírt

³² A szegedi vasasok 1905. évi mozgalmából mindössze a Pálffy-féle vasöntödében béremelésért és egy embertelen művezető elbocsátásáért folyt sztrájkról és egy bádogosmester elleni önálló gazdasági bojkottról tudunk. Az 1905. évi sztrájkra lásd: *Vas- és Fém munkások Szaklapja* 1905. augusztus 3. Sztrájk-ügyek. Szeged. 1905. augusztus 17. Szemle. Szeged. A bojkottra ugyanott 1905. április 20. Munkát vállalni nem szabad.

³³ A gázgyárban uralkodó ekkori munka- és bérviszonyokról és a munkások eredeti követeléseiről sem sikerült eddig részletes adatokat találnunk.

³⁴ *Vas- és Fém munkások Szaklapja* 1906. szeptember 20. Sztrájkügyek. A szegedi légszeszgyár és villanytelep munkásainak . . . — A polgári sajtó 1905—1906-ban, a proletariátus osztályharcának nagyarányú fellendülése idején a munkásmozgalomról szóló tudósításait, országserte és Szegeden is a korábbinál jóval több ferdítéssel fűszerezte. A gyakori és céltudatos ferdítésekre jellemző, hogy pl. a Szegedi Napló az 1906. szeptemberi gázgyári mozgalom kapcsán nem beszél sztrájkról. Tudósításai szerint a gyár igazgatója enélkül teljesítette a munkások néhány kérését. (Szegedi Napló 1906. szeptember 16. Bérmozgalom a gázgyárban.) A sztrájkra csupán a mozgalom befejezéséről szóló közlemény címe utal, maga a cikk nem beszél róla. (Ugyanott 1906. szeptember 18. Lecsendesült sztrájk. A gázgyárban békesség van. A megegyezés létrejött.) Ez a tudósítás a szövegünkben tartalmilag ismertetett eredeti megegyezés tényeit elferdítve közli: így nem tűnik ki belőle, hogy a munkások igen jelentős gazdasági és politikai győzelmet arattak. Ez a durva hamisítás azt a látszatot akarta kelteni, hogy a munkáltatók szívükön viselik a munkások sorsát és teljesítik a jogos kívánásokat. A Szegedi Napló tehát czúttal is, mint ezekben az években több más esetben tette, az osztályharc tompítása, az osztálybéke érdekében a hamisítás eszközt is felhasználta.

³⁵ A katonák kirendelésére: SZ. Á. L. Szeged polgármesterének elnöki iratai 1906—5133. sz. — Az iratból azt is megtudjuk, hogy a polgármester a dolgozó műszaki katonák védelmére (nehogy a gázgyári munkások őket a munkában megakadályozzák) a 46. gyalogezred egy századának kirendelését kérte. — A kollektív szerződés szövegét lásd: P. I. Archivum. V. Sz. 1906/5. sz. Nyomatásban: A magyarországi vas- és fém munkások bérmozgalmai az 1906—1907. években: Világosság könyvnyomda részvénytársaság. Budapest 1908. 70—72. old.

³⁶ *Vas- és Fém munkások Szaklapja* 1906. szeptember 20. Sztrájkügyek. A szegedi légszeszgyár és villanytelep munkásainak . . . Továbbá: A magyarországi vas- és fém munkások bérmozgalmai az 1906—1907. évben. Idézett mű 41. old.

egyezséget: négy fűtőházi munkásnak nem fizette a kollektív szerződés szerint járó 4 K napibért. Erre október 16-án a gyár 91 munkása a kollektív szerződés vívmányainak fenntartásáért védelmi sztrájkba lépett. Az igazgatóság megtorlásképpen „szerződésesség” címén kizárta a munkásokat. Az üzemet ismét katonák beállításával tartották fenn, a szaktudást nem igénylő munkákhoz pedig napszamosokat toboroztak. A vas- és fémmunkás szövetség zárlat alá helyezte a szegedi gyárat és az ugyanazon társaság tulajdonában levő eszéki, kassai és temesvári gázgyárat is. Ezzel akart nyomást gyakorolni a külföldi tőkés társaságra a szegedi kollektív szerződés betartása és a sztrájkoló munkások visszavétele érdekében. A sztrájkolók — a vasas csoport irányításával — megkísérelték az újonnan felvett munkások munkáját megakadályozni: a lámpagyújtogatókat megtámadták, utcai gázlámpákat törtek össze. A katonaság és rendőrség október 23-ig őrizte a gyárat. A város szervezett munkásai szolidaritást vállaltak a kizárt gázgyáriakkal és több munkásgyűlésen követelték a katonaság és rendőrség eltávolítását a gyárból, hogy a harc kilátásai a munkások számára kedvezőbbé váljanak. E célt általános politikai sztrájkjal akarták elérni, amelyet a megrettent főkapitány azzal hárított el, hogy október 22-én ígéretet tett a fegyveres erőnek a gyárból való kivonására. Mindez azonban már nem használt; ekkorra sikerült az üzemenntartáshoz szükséges új munkásokat betanítani, akik a szeptember 17 előtti feltételek mellett végezték a munkát.³⁷ A védelmi sztrájk tehát elbukott: a fegyveres erők támogatásával dolgozó sztrájktrórk — a szervezett szegedi munkások fellépése ellenére is — fenntartották az üzem működését. Emiatt nem sikerült elérni a kizártak visszavételét és a kollektív szerződés fenntartását. A gázgyári munkásoknak, akik a vas- és fémmunkás csoportba tartoztak, e két megmozdulása — akárcsak az építőmunkások harca — politikai tartalmú is volt. Leírása igazolja, hogy a politikai válság időszakában Szegeden is élesebb osztályösszeütközések voltak, mint a korábbi években. A gázgyári munkások harcának viszonylag magas színvonalát (gazdasági és politikai követelések összekapcsolása, a sztrájkoknak az üzem valamennyi munkására kiterjedő, tehát általános jellege) szervezettségük és a város öntudatos munkásainak támogatása tette lehetővé.

1905—1906-ban a vas- és fémmunkás csoport tevékenységének a kizsákmányolók elleni közvetlen harc mellett e harcot segítő területein végzett munkája is fejlődött. Ehhez jelentős segítséget adott az 1905. december 25—26-án Temesvárott tartott kerületi értekezlet.³⁸ E tanácskozás középpontjában a szakszervezeti agitáció kérdéseinek megbeszélése állott. Kimondotta, hogy a helyi csoportoknak az agitációt rendszeressé kell tenni, irányítására szervező bizottságot kell választani és ki kell építeni a bizalmi hálózatot is. Adatok hiányában nem tudjuk pontosan nyomon követni e határozatok szegedi megvalósítását, de a csoport taglétszámának 1906-ban történt nagyarányú megnövekedése arra enged következtetni, hogy a kerületi értekezlet eredményeit Szegeden jól hasznosították. A tagszerző munka rendkívül eredményes: a helyi vasmunkásoknak 1904 végén mintegy 13%-a (kb. 110 fő), 1906. november végén már kb. 50%-a (422 fő) jogos szakszervezeti tag volt. A szervezett vas-

³⁷ Az októberi sztrájk leírása: Ugyanott 83. old. Vas- és Fémmunkások Szaklapja 1906. november 8. Szeged. — A sztrájk eseményeit részletesen tárgyalja pl. a Szegedi Napló az 1906. október 17-i számától október 26-i számáig bezárólag. Továbbá: Ipari sztrájkok és munkából való kizárások Magyarországon az 1906. évben. Idézett mű 87*—88* és 404—407. old. Utóbbi is, akárcsak a Szegedi Napló, a tények meghamisítása útján a munkások állítólagos szerződésességével indokolja a kizárást, amelyet így jogosnak, a munkások sztrájkját pedig jogtalanannak igyekszik felüntetni. A kizárt munkásokat a vas- és fémmunkás, valamint a famunkás szövetség segítette.

³⁸ Vas- és Fémmunkások Szaklapja 1906. január 18. Munkára! — 1905 karácsonyán a Szövetség négy kerületi értekezletet tartott, a szegedi csoport a temesvári összejövetelen vett részt. A kerületi értekezletek határozatainak szövegét közli a szaklap 1906. január 4-i száma.

munkások országos számaránya 1904 végén kb. 6%, 1906. november végén kb. 11%. Eszerint a helyi csoport a szervezés terén 1905—1906-ban eredményesebb munkát végzett, mint a Szövetség egésze, mert Szegeden az országosnál jóval gyorsabban nőtt a vasmunkások szervezettségének aránya. Szeged a vidéki csoportok sorában a taglétszám alapján a negyedik helyre ugrott előre.³⁹ A taglétszám növekedés nagymértékben megnövelte a bevételt a korábbihoz képest: 1906-ban az összbevétel 3511,94 K volt. Új vonás, hogy a szervezet megkezdte a nőmunkások szervezését is: ekkor már néhány nőtagja is volt a csoportnak. A taglétszám ugrásszerű emelkedése a taghullámzás növekedésének veszélyét is magában rejtette. E tekintetben kedvezőtlenebb a kép, mint 1904-ben: az 1906. évi mutatószám 6,4, míg országosan 11, Pozsonyban 9, Debrecenben 8,3, Temesvárott 6,8 stb.⁴⁰ Tehát országosan — 1904-hez viszonyítva — csökkent a fluktuáció, Szegeden pedig növekedett. Ha a csoport kiadásairól szóló kimutatást vizsgáljuk, feltűnik, hogy az összkiadásnak (2898,41 K) 70,6%-át (2049,58 K) küldte a 75%-os központi járulék címen Budapestre. A Szövetség egészére jellemző volt ez az emelkedés; a szakosztályok és csoportok összkiadásainak 1904-ben 43,3%-a, 1906-ban már 61,1%-a került ilyen címen a központba. Ez az emelkedés arra enged következtetni, hogy általában csökkentek a szakosztályok és csoportok olyan bevételei, amelyek után nem kellett a 75%-ot beszolgáltatni, így csökkent a saját kiadásaira megmaradó bevétel százalékos aránya. Ez a jelenség pedig előnytelenül befolyásolta a helyi csoportok munkáját. A megnövekedett taglétszám mellett fokozódtak a csoportok kiadásai, de mivel bevételüknek általában nagyobb százalékától voltak kénytelenek megválni 1906-ban, mint a korábbi években, az egyes kiadásnemekre, elsősorban a tagok szocialista nevelését és művelődését szolgáló könyvtár-fejlesztésre fordítható összegek az összkiadásnak a legtöbb csoportnál jóval szerényebb százalékát teheték csak ki, mint 1904-ben. Ezt csak fokozta, hogy 1904-hez képest a legtöbb vidéki csoportnál új kiadásként és jelentékeny összeggel tünt fel az egyleti helyiség bére. (1904-ben a Szövetség összkiadásának 5,1%-át, 1906-ban már 10,2%-át fizette ki erre a célra.) A szegedi csoport 1906-ban agitációra összkiadásának 2,6%-át (76,59 K), hírlapelőfizetésre 0,4%-át (14,40 K), könyvtár-fejlesztésre 4,7%-át (138,30 K), rendkívüli segélyre 0,6%-át (20.— K), az egyleti helyiség bérleti díjára 9,7%-át (263.— K) fordította. A szervezet megegyeszer annyit fizetett lakbérre, mint amennyit a tagok nevelésére és anyagi helyzetének javítására egyúttvéve felhasználhatott. Ez az adat jól szemlélteti a nevelés nagyon szerény anyagi lehetőségeit. 1904-hez képest csökkent ugyan, de a Szövetség összkiadásának 1,5%-ot kitevő átlagánál még mindig jóval jelentősebb kiadási hányadot fordított könyvtár-fejlesztésre. A csoport a tagok oktatására semmit sem áldozott, az 1904-ben még szereplő utassegély és jogvédelem az 1906-ról készült kimutatásban nem fordul elő, tehát a Szövetség ilyet most nem fizetett. Mindez igazolja, hogy bár a taglétszám

³⁹ Ugyanott 1907. március 21. A magyarországi vas- és fémmunkások központi szövetsége szakosztály- és helyi csoportjainak pénztári forgalma 1905. évi december hó 1-től 1906. évi november hó 30-ig. — E táblázat adatait használjuk a következő elemzésben. (Az 1905. évről hasonló kimutatást nem tettek közzé.) Az 1904. évi adatokat, amelyekkel összehasonlítjuk az 1906. évről valókat, a Vas- és Fémmunkások Szaklapja 1905. április 6-i számában található kimutatás alapján számítottuk ki. — Az egyes szakszervezetek által évi pénztári forgalmukról közzétett táblázatos kimutatásoknak a munkásmozgalom helytörténeti kutatásában is igen jelentős forrásértékét más alkalommal már jellemeztük. (Gaál Endre: A szegedi ipari munkásság 1905. előtti szocialista szakmai szervezkedésének néhány kérdése. Idézett mű 26—28, 34. old.)

⁴⁰ E mutatószámok a heti járulékokból és a beiratási díjakból eredő bevételek összegének hányadosai. Minél nagyobb ez a szám, a taghullámzás annál kisebb, a taglétszám annál állandóbb. A taghullámzás mértékének ilyen módszerrel való megállapítására lásd Gaál Endre: A szegedi ipari munkásság 1905 előtti szocialista szakmai szervezkedésének néhány kérdése. Idézett mű 34. old.

jelentősen nőtt a politikai válság éveiben, a csoport tevékenységének anyagi lehetőségei elmaradtak a taglétszám növekedésétől és e téren nem javult, hanem 1904-hez képest kedvezőtlenebbé vált a helyzet.

Az 1905—1906. évi szakszervezeti fejlődés eredményei megfigyelhetők a *szabómunkások* szegedi csoportjában is. A szabómunkások szakszervezete 1905. február 26—27-én tartott II. küldöttközgyűlésén határozatot hozott arról, hogy fokozni kell a szakszervezeti agitációt a meglévő helyi csoportok erősítése érdekében. A szakszervezeti agitáció fő feladataként a közönyös munkások minél nagyobb részének megnyerését, a nagymérvű taghullámzás-csökkentése érdekében pedig a szakszervezeti csoportba már beiratkozottak állandó taggá nevelését jelölte meg.⁴¹ Irányítására szervező bizottságokat javasolt, amelyeket — ha még nem lettek volna — a helyi csoportoknak meg kellett választani. A szervező bizottságnak az is feladata volt, hogy a gazdasági mozgalmakat vezesse, a szakma különböző ágazatainak (férfi, női, magyar szabó stb.) megfelelő műhelyrendeletet és árszabályokat dolgozzon ki és a szakma minden ágának munkásait igyekezék a szervezetbe bevonni.⁴² A közgyűlés felhívta a figyelmet a havonta rendszeresen megtartott taggyűlések nevelő erejére, a szakszervezeti munkaközvetítés megszervezésének, a bizalmi rendszer kiépítésének az osztályharcban betöltött jelentős szerepére is. A II. kongresszus határozatainak szellemében végzett munka 1905—1906-ban Szegeden is erősítette a szabók szakszervezetét. A jogos tagok száma 1905 végén 82, 1906 végén 81 volt, e két évben tehát majdnem háromszorosa az 1904 végén kimutatott 25 főnyi létszámnak.⁴³ A csoport 1906. második felében már eredményesen agitált a nőmunkások között: 4 nőtagja is volt a szervezetnek. A szegedi szervezett szabómunkások a város ekkor mintegy 400 főnyi szabómunkásának 20%-át tették. Az országos átlag is kb. 20% volt. A legtöbb szakmában a munkások szervezettségének foka Szegeden — az ország akkor második legnépesebb városában — meghaladta az országos átlagot, de a szabóiparban — a korábbi elmaradottságból következően — nem sikerült az országos szint fölé emelni a szervezettek számárányát. Egyes vidéki városok pedig, amelyekről Szeged már 1904-ben is eléggé el volt maradva, még jobban megelőzték. Temesvárott pl. 1906. végén 202 jogos tagja volt a helyi csoportnak, a város mintegy 250 főnyi szabómunkásának 80%-a! A szegedi csoport viszonylagos gyengeségét a taglétszám kedvezőtlen alakulása mellett a rendkívül nagymérvű taghullámzás és a pénztári kimutatások is tükrözik. Az 1905—1906. évi beiratási és hetijárulékból származó bevételek arányát mutató szám a szakszervezet egészét tekintve 9,3. Ugyanez a mutatószám Szegeden 4,6., ami azt jelenti, hogy az itteni tagfluktuáció még egyszer olyan mérvű volt, mint a szakszervezet országos átlaga. A csoport bevételei igen szerények és 1905-ben valamint 1906 első felében kizárólag beiratási díjak, tagkönyvdíjak és tagjárulékok alkották. Csak 1906 második felében találunk mulatságokból és egyéb forrásból származó bevételt is. A vidéki csoportok közül soknak jelentős pénzforrása volt a játékpénzből, a mulatságból és egyéb bevételből származó jövedelem, amellyel teljesen szabadon rendelkezett, nem kellett 75%-át beküldeni a központnak. Szegeden

⁴¹ Szabók Szaklapja 1905. március 11. II. küldött közgyűlésünk.

⁴² Ugyanott.

⁴³ Az 1905-re vonatkozó adat: Ugyanott 1906. március 10. Magyarországi Szabómunkások és munkásnők Szakegyesülete. Kimutatás a csoportok bevételeiről és kiadásairól 1905. évi július hó 1-től 1905. évi december hó 31-ig. — Az 1906-os adat ugyanott 1907. február 9. A Magyarországi Szabómunkások és munkásnők Szakegyesületének kimutatása a csoportok bevételeiről és kiadásairól 1906. július 1-től 1906. december 31-ig. — Az 1905 és 1906 első felére vonatkozó kimutatások a szaklap 1905. augusztus 26-i, illetve 1906. szeptember 22-i számaiban találhatóak. Az 1905—1906. évre vonatkozó százalékos eredményeket a négy félév vonatkozó adatainak összeadásával elért eredmények alapján számítottuk ki.

1906 második feléig ilyen nem volt, ezért a csoport 1905—1906. évi összes kiadásának 43%-át kénytelen volt a központba fizetni (a helyi csoportok országos átlaga csak 35,2% volt.) Mivel az egyleti helyiség bérleti díjaként, helyiségfenntartás címén nem fizetett ki semmit és a korábbi időszak hibáját 1905—1906-ban sem küszöbölte ki, nem tartott kiadást igénylő tanfolyamokat, előadásokat, e két év 1201,87 K összkiadásának nagyobb hányadát fordíthatta utassegélyezésre (49.— K = 4,0%), jogvédelemre (15.— K = 1,2%), könyvtárfejlesztésre (60.— K = 4,9%), beszerzésekre (228,74 K = 19,0%) mint a szakszervezet egésze (A szakszervezet az 1905—1906 évek 104 290,08 K összkiadásából úti segélyre 1,6%-ot, jogvédelemre 0,3%-ot, könyvtárfejlesztésre 1,5%-ot, beszerzésekre 3,8%-ot fordított.). A szabók szegedi csoportjának főképpen a taglétszám jelentős növekedésében mutatkozó 1905—1906. évi fejlődése nem jelentett olyan változást, hogy a szervezet kiküszöbölhette volna más vidéki városokhoz viszonyított — több területen megfigyelhető — elmaradottságát.

A szervezet 1905. szeptember—októberben győzelmes bérmozgalmat vezetett. A mozgalmat megelőzte a szeptember 25-én tartott szabómunkás gyűlés, amely 7 tagú szervező bizottságot választott.⁴⁴ A szervező bizottság megfogalmazta a munkások követeléseit és benyújtotta a mestereknek. A munkások kollektív szerződést akartak elérni, amely az addiginál 25—50%-al magasabb béreket, a darabszamos és az otthon-munka eltörlését, a munkaidő csökkentését biztosítaná.⁴⁵ Szeptember 27-én újabb szabómunkás gyűlés volt, amelyen a szervező bizottság ismertette a mesterek elutasító választát, mire a résztvevők kimondták szeptember 28-tól a sztrájkot. Irányítására sztrájkbizottságot választottak.⁴⁶ A leírásból látható, hogy a mozgalom szervezői általában követték azokat az útmutatásokat, amelyeket az év eleji országos szabómunkás kongresszus és a szaklap adott. Az őszi idény kezdete előtt a Szabók Szaklapja, az 1905. augusztus 26-i számában az Erőgyűjtés c. cikk a munkások figyelmébe ajánlotta, hogy az eredményes bérmozgalom előfeltétele az erős szervezet, amely békés úton, sztrájk nélkül is célt érhet. Tehát meg kell erősíteni a helyi szervezeteket. A szeptember 25-i gyűlés egyik napirendi pontja éppen ezért a szabó kisiparosok és darabszámra dolgozók szervezetbe való bevonása volt. Miután a mesterekkel való egyezkedés, a helyzet békés úton való megjavítására irányuló törekvés eredménytelen volt, kimondták a sztrájkot, amelyben kb. 300 munkás vett részt.⁴⁷ A szervező bizottságnak a mestereknél tett eredménytelen látogatása szétoszlatta azt az illúziót, hogy a munkáltatóktól harc nélkül is lehet engedményeket kicsikarni. A sztrájkolók — elsősorban a munkáltatókra gyakorolt gazdasági nyomás, emellett munkaalkalom, megélhetés biztosítása céljából is — műhely felállítását határozták el.⁴⁸ A sztrájkmozgalom október 5-én úgy végződött, hogy a munkáltatók elfogadták a munkások követeléseit, aláírták a kollektív szerződést.⁴⁹ Az eredményt — a szervezet gyengesége ellenére — biztosította az, hogy a szabómunkások többségét sikerült bevonni a mozgalomba és a vezetők jól választották meg az időpontot; akkor mondották ki a sztrájkot, amikor az őszi munkák tetőpontján a mesterek nem tudtak sztrájkterökhöz jutni. Az eredmény nem terjedt ki valamennyi szegedi szabómunkásra: a szervezők hibát követtek el,

⁴⁴ SZ. Á. L. Szeged polgármesterének elnöki iratai 1905—5197. sz.

⁴⁵ A szegedi szabómunkások 1905. évi gazdasági helyzetéről pontos adatokkal nem rendelkezünk, követeléseiket sem ismerjük egész pontosan.

⁴⁶ SZ. Á. L. Szeged polgármesterének elnöki iratai. 1905—5197. sz.

⁴⁷ Szegedi Híradó 1905. szeptember 29. Hírek. Sztrájkoló szabómunkások.

⁴⁸ Szegedi Napló 1905. október 4. A szabómunkások üzemműhelyei.

⁴⁹ Szabók Szaklapja 1905. október 28. Bérmozgalmak. Szegedi Napló 1905. október 6. Újdonságok. A szabósztrájk megszűnt. — A szerződés szövegét, pontjait nem ismerjük.

amikor a mozgalomba nem vonták be a magyar szabókat. Ezek október 18-án indították meg a gazdasági helyzetük megjavítására irányuló mozgalmukat és október 24-én mondták ki a sztrájkot.⁵⁰ A szabóipar különböző ágainak egységbe fogására irányuló kongresszusi felhívást tehát Szegeden a szakszervezeti csoport nem tudta megvalósítani, ami gyengítette a mozgalmat. A rendelkezésünkre álló adatokból úgy tűnik, hogy a csoport — gyengesége miatt — nem tudott a szűkkörű gazdasági követeléseken túllépni. Olyan politikai követeléseket, amelyeket pl. az építő- és vasmunkás szervezetnél láttunk, nem fogalmazott meg. Harca 1905-ben — ha tartalmilag nem is fejlődött a korábbi évek színvonalához képest — a kollektív szerződés elérésével mégis jóval túlhaladta a megelőző eredményeket.

A *cipész- és csizmadia munkások* országos szervezete 1905-ben a korábbi évek jelentős fejlődése ellenére sem érte el a vezető nagy szakszervezetek fejlettségét. A helyi csoportok száma viszonylag lassan gyarapodott, a meglévők közül pedig kevés tudott jelentősebb működést felmutatni.⁵¹ A szakszervezet vezetői — más szakszervezetek eredményeitől lelkesítve és felismerve, hogy itt az ideje a cipész- és csizmadia munkások helyzetének megjavításáért folyó erőteljes harcnak, az 1903—1904. évinél még nagyobb igyekezettel építették ki a helyi szervezeteket.⁵² A szegedi cipész- és csizmadia munkások szakegyletének vezetői, élükön Heckmann Istvánnal,⁵³ 1905 folyamán egyre eredményesebben működtek abban az irányban, hogy a helyi egyesület kimondja csatlakozását az országos szervezethez.⁵⁴ A csatlakozást az 1906 január 21-i egyleti közgyűlés — amelyen a szakszervezet elnöke, Farkas István volt az előadó — egyhangúlag mondtotta ki. A csatlakozás révén a szakegylet a szakszervezet helyi csoportjává alakult, amelybe ekkor 82 munkás iratkozott be.⁵⁵ 1906 folyamán azonban sok új taggal gyarapodott a szervezet, amit igazol, hogy az 1906-ról szóló pénztári kimutatás 197,60 K beiratási díjat mutat ki.⁵⁶ Ez az összeg messze felülmúlja — Temesvár kivételével — a vidéki városok csoportjainak azévi hasonló címen elkönyvelt bevételi tételét. A belépések nagyrésze az év második felében történt: a heti járulékokból származó bevétel összege (792,20 K) viszonylag alacsony. Ebből

⁵⁰ SZ. Á. L. Szeged polgármesterének elnöki iratai. 1905—5858. sz. — Ez a sztrájk szerényebb követeléseket állított, mint az előző mozgalom. (Szegedi Napló 1905. október 26. Megint szabósztrájk. Szegedi Híradó 1905. október 26. Hírek. Szabósztrájk.) — A sztrájkolók október 31-én — a mesterekkel való megegyezés után — felvették a munkát. (Szegedi Napló 1905. október 31. Ujdonságok. A szabósztrájk megszűnt.) A tudósítások nem közlik a megegyezés lényegét.

⁵¹ A Cipész 1905. február 1. Komoly és sürgős teendőink. A Cipész 1905. június 15. Kerületi szervezkedés.

⁵² Lásd erre: P. I. Archivum. Börsz. 15. sz. A magyarországi cipész- és csizmadia munkások és munkásnők szakegyesülete 1905. évi választmányi üléseinek jegyzőkönyve.

⁵³ Heckmann Istvánról lásd Gaál Endre: A szegedi ipari munkásság 1905 előtti szocialista szakmai szervezkedésének néhány kérdése. Idézett mű 12—13. old.

⁵⁴ A szegedi szakegylet képviseltette magát a szakszervezet 1905. áprilisi országos kongresszusán is. A kongresszusi küldött a határozatokat a május 22-i gyűlésen ismertette a szegedi cipész- és csizmadia munkásokkal. E gyűlés is a szervezet erősítését, a szakegylet érdekében történő agitációt szorgálta. A résztvevők — a sitz (otthon) munka elleni eredményes harc, a munkáltatók kizsákmányoló tevékenységétől való szabadulás reményében — határozatot hoztak egy cipész termelő szövetséget megalakításáról. (SZ. Á. L. Szeged polgármesterének elnöki iratai 1905—2803. sz.) Az ilyen lépés meghozhatja ugyan néhány munkás számára helyzetének valamelyes javulását, de ebben az időben már valamennyi elnyomott felszabadulásáért való politikai harcra kellett volna előkészülni.

⁵⁵ P. I. Archivum. Börsz. 16. A magyarországi cipész- és csizmadia munkások és munkásnők szakegyesülete 1906. évi választmányi üléseinek jegyzőkönyve. A január 11 és január 25-i ülés jegyzőkönyve. — A Cipész 1906. február 1. Jegyzőkönyvek. Szeged.

⁵⁶ A Cipész 1907. március 15. A magyarországi cipész- és csizmadia munkások és munkásnők szakegyesülete szakosztályainak és csoportjainak pénztári kimutatása 1906. évi január hó 1-től 1906. évi december hó 31-ig.

arra következtethetünk, hogy az év végéig beiratkoztak nagyobb része csak az év második felében lett tag, így a pénztári kimutatás elkészítése előtt csak rövid ideig fizette a heti járulékot. A szervezet vonzóerejét kétségkívül növelte, hogy többször rendezett táncestélyt, ünnepélyt. Az ezekre fordított kiadás az 1906. évi összkiadásnak (1468,50 K) 20,3%-át tette ki (298,02 K). A szakszervezet egésze összkiadásának csak 17%-a ment erre a célra. A mulatságok növelték a csoport bevételét is: valamennyi bevételi forrása közül — a heti járulék után — ez volt a legjelentősebb (364,92 K). A központ az összbevételnek csak 34,5%-át vitte el, így viszonylag több maradt hírlapelőfizetésre, aránylag kellemes egyleti helyiség fenntartására, mint más szervezetknél. Összkiadásából 43,50 K-t (2,9%) fordított hírlapelőfizetésre, 229,65 K-t (15,6%) az egyleti helyiség fenntartására, fűtésére, világítására. Az egyleti helyiség 1906 első felében a Kossuth Lajos sugárút 29. sz. alatti Takács-féle vendéglőben volt. Am itt több szakszervezeti csoport működött, a csoportok zavarták egymást. Ezért a cipész szervezet — a központtól e célra kért 50.— K kölcsön felhasználásával — más helyiségbe, a Vidra u. 8. sz. alá költözött.⁵⁷ Mindez — a csoport vezetőinek agitációs munkája mellett — segítette 1906-ban a taglétszám gyarapodását. Ebben azonban megítélésünk szerint döntő szerepet játszott az, hogy a szervezet 1906 őszi mozgalmat indított a kollektív szerződés eléréseért. A mozgalom sztrájkba csapott át, ami meghozta a munkások győzelmét.

1906 a magyarországi a cipész- és csizmadia munkások gazdasági mozgalma nagyarányú fellendülésének éve. 1905-ben csak 21 sztrájkmozgalom volt a szakmában (összesen 12 városban), 1906-ban már 91 sztrájk (összesen 58 városban).⁵⁸ A gazdasági mozgalmaknak már 1906 első felében megfigyelhető kiterjedése — további sikerek elérése érdekében — arra ösztönözte a központi vezetőséget, hogy az 1906. június elején tartott országos kongresszust követő értekezleten elfogadtassa a küldöttekkel az ellenállási alap szervezését. Az értekezlet úgy határozott, hogy a szakszervezet tagjai havonta 10 fillért fizetnek az ellenállási alapra.⁵⁹ Az ellenállási pénztár a sztrájkmozgalmak lendítő ereje volt, mert a sztrájkbalépőknek valamelyes anyagi támogatást biztosított a sztrájk idejére. Ezzel kitaróbbá tette a munkásokat, a harc győzelmi kilátásait tehát növelte. Érthető, ha 1906 őszi — az ellenállási alap létrehozása után, a cipész- és csizmadiaiparban megfigyelhető nagy gazdasági konjunktúra talaján — különösen sok cipészmozgalom bontakozott ki Magyarországon. Október első felében 9 városban 1100 cipész- és csizmadia munkás sztrájkolt, 10 város 900 munkása pedig sztrájkra készülődött.⁶⁰ Ennek a nagy sztrájkhullámnak volt a része a szegedi cipész- és csizmadiamunkások október 2–október 17 közötti sztrájkharca, amelynek során 105 cipézműhely 354 munkása tette le a szerszámot.⁶¹ Ha a szegedi cipész- és csizmadiaiparban 1906-

⁵⁷ A kölcsönkérelem ügyét a központi választmány 1906. augusztus 23-i ülésén tárgyalta és a kért összeget kiutaltványozta. A szegediek az év végéig havi részletekben fizették vissza. V. ö.: P. I. Archivum. Börsz. 16. Az 1906. augusztus 23-i választmányi ülés jegyzőkönyve. — A Vidra utcai helyiségről: A Cipész 1906. szeptember 1. Vegyes.

⁵⁸ *Farkas István*: A magyarországi cipész- és csizmadia munkások szakszervezeti mozgalma 1903–1912. Kiadja a szakszervezet. Budapest 1913. 47. old.

⁵⁹ A Cipész 1906. június 15. Jegyzőkönyv a „Magyarországi cipész és csizmadia munkások és munkásnők szakegyesülete”-nek 1906. évi június 3-án és 4-én ... megtartott rendes évi küldött-közyűléséről. — A szegedi küldött, *Cselik János* a június 10-i rendkívüli közgyűlésen számolt be a csoportnak a határozatról, amit az tudomásul vett. (Ugyanott 1906. augusztus 1. Jegyzőkönyvek. Szeged.) Tehát 1906 nyarán Szegeden is megkezdődött az ellenállási alap megteremtésére irányuló munka.

⁶⁰ A Cipész 1906. október 15. Sztrájkjaink — kötelességeink!

⁶¹ Ugyanott 1907. április 1. Kimutatás a magyarországi cipész-csizmadia munkásoknak és munkásnőknek 1906. évben lezajlott bérharcairól,

ban foglalkoztatott munkások és tanoncok számát (figyelemmel arra, hogy 1900-ban 406, 1910-ben pedig 658 fő) kerekén 550-re tesszük, akkor e nagy sztrájkharcban az iparágban foglalkoztatottak mintegy 65%-a vett részt. E nagyarányú mozgósítás a helyi csoport igen alapos előkészítő munkájáról tanúskodott. Az is a csoport eredményes munkáját bizonyítja, hogy a két hetes támadó sztrájk során mindössze 18-an váltak sztrájktrővé. Szegeden is nagyjából ugyanazért folyt a harc, mint a többi városban: kollektív szerződés elfogadtatásával akarták hosszabb időre biztosítani — a legalacsonyabb vidéki munkabérek közé tartozó szegedi bérek — 40—50%-os emelését. Küzdöttek a kizsákmányolást jelentősen fokozó, az 1890-es években már Szegeden is elterjedt sitz munka eltörléséért, egészséges műhelyek berendezéséért és fenntartásáért, a napi 10 órás munkaidőért, a vasárnapi munkaszünetért, a mester által történő élelmezés megszüntetéséért. Politikai követelés volt az, hogy a mesterek csak szervezett munkásokat alkalmazhatnak, „lehetőleg” a szakszervezeti munkaközvetítést veszik igénybe, a szervezkedést nem gátolják, május 1-ét munkaszünetként elismerik.⁶² A harc rendkívül heves és elkeseredett volt; a munkáltatók legsürgősebb munkáikat a fővárosi Kobrak cipőgyárba küldték, azonban az ottani munkások szolidaritást vállalva a harcoló szegediekkel, e munkák elvégzését megtagadták.⁶³ A sztrájkoló szegedi cipésmunkások — a mozgalom sikere, a sitz elleni harc, ezen keresztül az elérhető eredmények későbbi biztosítása, a központ által a szabadszervezeti alapból folyósított sztrájksegély mellett egyéb jövedelem biztosítása és a közönség igényeinek kielégítése céljából (hogy az őszi idő beállta folytán a sztrájk miatt kellemetlensége ne legyen) — a Tábor u. és a Valéria-tér sarkán közös műhelyt állítottak fel.⁶⁴ A harc meghozta a munkások győzelmét: 1909. május 1-ig érvényes kollektív szerződést fogadtattak el a munkáltatókkal. A szerződés rögzítette a munkások valamennyi követelését és pontosan megállapította a különféle munkák díjazását.⁶⁵ Egy pár férfi várrott cipő elkészítésének díja Szegeden 1902-ben 3,20 K. volt, a szerződés e munkáért 4,60 K-t, tehát 43%-kal magasabb bért biztosított.⁶⁶

A szegedi cipész munkáltatók kényszerűségből elismerték a munkások követeléseit, de nem szándékoztak a szerződést betartani; nyomban a sztrájk befejezése után közjegyző előtt egyezséget kötöttek a munkások elleni harcra. Az egyezség szövege szerint arra kötelezték magukat, hogy ha a munkások bojkottálnák valamelyik üzemet vagy a kollektív szerződésen túlmutató követeléseket fogalmazná-

⁶² Ugyanott 1906. október 15. Sztrájkjaink — kötelességeink! — Az a követelés, hogy a munkáltatók egészséges műhelyt rendezzenek be és tartsanak fenn, azzal is szolgálta a munkások érdekeit, hogy az együttesen végzett munka fejleszti az osztályösszetartozandóság tudatát a munkásokban, könnyebben mozgósíthatók helyzetük javításáért való harcra, vagy az elért eredmények megvédésére, ha a munkáltatók fokozni akarják a kizsákmányolást. — A harcot a szabadszervezet 900 K-val segítette; a sztrájksegély a munkások sikerének egyik fontos tényezője volt. (A segélyösszegre lásd *Farkas István: A magyarországi cipész- és csizmadia munkások szakszervezeti mozgalma 1903—1912.* Idézett mű 58—59. old. táblázatát.)

⁶³ Népszava 1906. október 12. Tőke és munka. A szegedi cipésmesterek ...

⁶⁴ A közönséget erről felhívásban tudatták. Szövegét közli: A Cipész 1906. október 15. Sztrájkjaink — kötelességeink!

⁶⁵ A kollektív szerződés szövegét közli: Ipari sztrájkok és munkából való kizárások Magyarországon az 1906. évben. Idézett mű 331—339. old.

⁶⁶ Az 1902. évi adat *Farkas István: A magyarországi cipész- és csizmadia munkások szakszervezeti mozgalma 1903—1912.* c. idézett mű 63. oldalán levő kimutatásból való. — A szegedihez sokban hasonló győzelmet értek el a cipésmunkások szeptember végén Szombathelyen és október közepén Szabadkán. A fő különbség az, hogy az utóbbi két helyen a napi munkaidő 11 óra és a bérek valamivel alacsonyabbak. A többi eredmény hasonló. V. ö. Ipari sztrájkok és munkából való kizárások Magyarországon az 1906. évben. Idézett mű 307—319. illetve 319—327. old.

nak meg, 24 óra alatt az összes aláíró kizárja munkásait.⁶⁷ A szerződésnek védekező látszatot igyekeztek tehát adni, úgy állítva be, hogy ragaszkodnak a megkötött kollektív szerződéshez és azt hajlandók megvédeni a munkások esetleges újabb követeléseivel szemben. Valójában azonban nem védelmi jellege volt e szövetségnek, hanem arra irányult, hogy a munkáltatók ellentámadásba lendülhessenek és a kizárás fegyverével kényszerítsék a munkásokat a kollektív szerződésben foglalt feladására. A kollektív szerződéseket legtöbbször nem a munkások, hanem a munkáltatók rúgták fel, mert számukra jelentett annak elismerése vereséget. A gázgyári eset mellett a cipésmesterek példája is igazolja e megállapítás helyességét. Már december elején megkezdték a mesterek Szegeden is a sztrájkban résztvevő munkások elbocsátását és helyettük „szabad egyezkedés” (tehát a sztrájk előtti feltételek mellett történő alku) alapján fogadott munkások alkalmazását.⁶⁸ A kollektív szerződés megvédelmzése érdekében a szakszervezet központja Szegedre is zárlatot hirdetett, hogy ezzel is nehezítse új munkások alkalmazását és rákényszerítse a mestereket a kollektív szerződés fenntartására.⁶⁹ A szervezett cipésmunkások pedig december 3-án a csoport által rendezett nyilvános szakgyűlésen, mintegy 300-an figyelmeztették a mestereket a szerződés betartására, hangsúlyozva, hogy készen állnak a további, most már védelmi jellegű harcra. A gyűlés egyben tiltakozott a kormány által ekkoriban tervezett sztrájk törvény ellen is.⁷⁰ A szegedi cipész- és csizmadia munkások 1906 őszi harcaiban a gazdasági követelésekkel párosuló politikai megnyilatkozások legtöbbször éppúgy, mint a többi szakma munkásainak 1905—1906. évi küzdelmeiben is, az anyagi, gazdasági helyzet közvetlen megjavításával volt kapcsolatban. Az 1906 őszi szegedi cipéssztrájk magasfokú szervezettségével, eredményével és azzal, hogy a gazdasági követelések mellett politikai követeléseket is megfogalmazott, messze felülmúlta a korábbi évek helyi cipésmozgalmait és tartalmilag is a szakszervezetek által vezetett 1905—1906. évi szegedi mozgalmak legjelentősebbjei közé tartozik.

Nagyon jelentős fejlődést ért el és élénk tevékenységet folytatott 1905—1906-ban a *famunkás szakszervezet* szegedi csoportja is. Már az 1905. január 27-én tartott agitációs gyűlésen a mintegy 100 résztvevő a szervezet erősítéséről, a munkáltatók elleni eredményesebb harc kérdéseiről hozott határozatot. Kimondotta, hogy a szervezett famunkások heti 10 fillért fizetnek az ellenállási pénztárba.⁷¹ Ezzel tulajdonképp megalakították szabad szervezetüket. A helyi csoport gerincét az asztalos munkások adták, de a vezetők törekedtek a kárpitos, esztergályos, kefekötő munkások szervezésére is. 1906-ban a színházi munkások is csatlakoztak a szervezethez.⁷² Sokkal nagyobb jelentőségű volt azonban a fűrészarúgyarak munkásai szervezésének megindítása. A csoport már 1905-ben hozzálátott a szegedi fűrészüzemi munkások tömörítéséhez, 1906. januárjában pedig a famunkás szövetség által ezideig teljesen elhanyagolt eme munkáskategória országos szervezését

⁶⁷ Az egyezmény teljes szövegét közli: A Cipész 1906. december 15. Ami szabad a mestereknek, az nem szabad a munkásoknak.

⁶⁸ A Cipész 1906. december 1. Harcközben. — Szinte minden városban, ahol 1906 őszén győztek a munkások, a mesterek ellentámadásba kezdtek. A kizárás a cipésziparban számottevő mértékben 1906 végén jelentkezett először, az építőipari és vasipari példák nyomán, miután a cipésmesterek 1906 folyamán szenvedtek először súlyos vereségeket.

⁶⁹ Ugyanott. Sztrájk és bojkott.

⁷⁰ Ugyanott 1906. december 15. Jegyzőkönyvek. Szeged.

⁷¹ SZ. Á. L. Szeged polgármesterének elnöki iratai 1905—664. sz. — Famunkások Szaklapja 1905. február 18. Szakmák köréből. Asztalosok. Szeged.

⁷² Ugyanott 1906. május 28, A szakmák köréből. Színházi munkások.

kezdeményezte.⁷³ Ez a törekvés azt bizonyítja, hogy a szegedi csoport felismerte a famunkás szervezet erőteljes — helyi és országos — fejlesztésének helyes irányát, a gyárak nagyjából szakképzetlen munkásai szervezésének szükségességét. A szegedi szervezőmunka eredményességét bizonyította, hogy 1906 végén, 1907 elején pl. az egyik fűrésztelep, a Milkó-féle üzem minden munkása szervezett volt.⁷⁴ A csoport vezetői elsősorban nem a munkásmozgalom forradalmi céljai, hanem főleg gazdasági követelések kiharcolása érdekében szervezték a fűrészgyáriakat, mégis szervező tevékenységük objektíve a forradalmi mozgalom követelményének irányába esett; következetesen osztályharcos vezetés esetén megkönnyítette volna a famunkások forradalmi harcának kibontakozását. A famunkás szövetség vezetőségétől azonban távol állott a forradalmi harc gondolata. Emellett a fűrészgyári munkások szervezhetőségét 1906 nyarán is „kizártnak” tartotta, ezért nem is törekedett erre.⁷⁵ Ez a körülmény is növeli a szegedi csoport bátor kezdeményezésének jelentőségét.

A szövetség 1904 végétől 1906 közepéig terjedő időszakot felölelő pénztári kimutatása szerint a vidéki csoportok sorában a szegedi — bevétel tekintetében — a negyedik helyen állt 4918,23 K-val.⁷⁶ Talán valamennyi szegedi szakszervezeti csoport közül legtöbbet fizetett ki munkanélküli és utassegély címén (1057,42 K). Ez a pénztári kimutatás nem részletezi bővebben a kiadásokat, csupán annyira, hogy még külön tételben megjelöli a központnak beküldött 75%-ot (2455,60) és a leltár, kezelési költség és egyéb kiadást (1013,30 K), valamint a pénztári maradványt (391,91 K). Emiatt pl. a vasasokéhoz hasonló elemzésre nem ad lehetőséget. De az bizonyos, hogy a tagok segélyezésére nagy gondot fordított, mert összkiadásának 23,3%-át erre a célra fizette ki.

A politikai válság idején, különösen 1906-ban a munkások gazdasági helyzetének javítása érdekében számos bérmozgalmat is vezetett. 1905-ben csak 2 olyan bérmozgalmról tudunk, amelyet a famunkás csoport irányított, 1906-ban már 6 kis- és középüzemi sztrájkot, 2 bojkottot kezdeményezett, de valószínű, hogy támogatta 1906-ban azt a 7 mozgalmat is, amely a helyi gőzfűrész üzemekben és a Győry-féle fegyárban bontakozott ki. 1905. szeptember elején a Felber-féle asztalos üzemben folyt győzelmes sztrájk, az 1906. évi famunkás mozgalmak közül pedig a Lengyel Lőrinc bútorgyárban június 25—szeptember 1. között, több mint két hónapig tartó sztrájk volt az egyik legnevezetesebb. A tulajdonos több mint 40 munkásának kizsákmányolását új munkarend bevezetésével akarta fokozni és azzal, hogy a munkások keresetéből vonta le a betegsegélyző pénztári járuléknak azt a részét is, amelyet neki kellett volna befizetnie munkásai után.⁷⁷ Az üzem munkásai azonban nem egyszerűen a régi rend visszaállítását követelték, hanem — hasonlóan az ország-szerte folyó famunkás harcok követeléseihöz — a darabszámú munka eltörlését,

⁷³ A szegedi csoport vezetősége felkérte a szövetség többi helyi csoportjának vezetőségét, hogy közöljék azoknak a fűrészgyári munkásoknak a címét, akikkel a szervezés érdekében érintkezésbe lehet lépni. A szegedi csoporton belül *Fűrész István* irányította a fűrészgyáriak szervezését. (Famunkások Szaklapja 1906. január 28. Vegyes. Szeged.)

⁷⁴ Ugyanott 1907. február 24. Levelezés. Szeged. — Arra nézve, hogy más famunkás csoportoknál visszhangra talált-e a szegedi kezdeményezés, nem találtunk adatokat.

⁷⁵ Ugyanott 1906. augusztus 19. A famunkás szövetség központi vezetőségének jelentése.

⁷⁶ Ugyanott. 1906. augusztus 19. Szakosztályok és helyi csoportok pénztári kimutatásai 1904. november 1-től 1906. június 30-ig. — Megelőzte Nagyvárad (6501,15 K), Temesvár (5543,67 K) és Debrecen (4943,64 K).

⁷⁷ Szegedi Napló 1906. június 26. Újdonságok. Sztrájk a Lengyel-féle bútorgyárban. Famunkások Szaklapja 1906. július 12. Levelezés. Szeged ...

a 9¹/₂ órai napi munkaidőt, a bizalmi rendszer elismerését, napi 3 K. bérminimumot és azt is, hogy csak szervezett munkás alkalmazható. A gyártulajdonos hallani sem akart a követelések teljesítéséről és kizárta a munkásokat. A famunkás szövetség zárlat alá helyezte a gyárat, az üzem munkásai pedig július 1-én tartott gyűlésükön — Császár János, az 1890-es évekből jól ismert szociáldemokrata asztalosmunkás javaslata alapján — elhatározták, hogy „a légvégőskig kitartanak”. A szegedi famunkások vállalták, hogy a sztrájkoló és kizárt munkásokat keresetük 3%-ának a sztrájkpénztárba való befizetésével segítéyzik.⁷⁸ A munkások kemény ellenállását a szervezet ereje tette lehetővé. Ez a mozgalom is — akárcsak a többi 1906. évi szegedi asztalossztrájk — győzelemmel végződött.⁷⁹

Eddig feltárt adataink közvetlenül nem bizonyítják, de a famunkás csoport fűrészgári munkások körében végzett szervező munkája folytán valószínű, hogy a csoport szerepet játszott az 1906. tavaszi fűrészgári mozgalmakban is. A szegedi szociáldemokrata pártszervezetnek az 1906. évi pártkongresszushoz intézett jelentéséből tudjuk, hogy valószínűleg még 1905-ben, de mindenesetre 1906. március 31. előtt megalakult a fűrészgári munkások szabad szervezete. Az 1906. évi szegedi fűrészgári munkásmozgalmakat közvetlenül bizonyára ez a szabad szervezet irányította. Már 1906. január 17-én védelmi sztrájkba léptek a Winkler fűrészgár munkásai, mert munkaidejüket az addigi napi 10¹/₂ órától 11 órára akarták az üzem tulajdonosai felemelni.⁸⁰ Április 19-én a Löwy-féle újszegedi gyár 180 munkása 10%-os béremelést kért, amit azonban az üzemtulajdonosok megtagadtak és kizárták munkásaikat.⁸¹ A kizáráshoz — a fűrészüzemek tulajdonosai között fennálló meg egyezés értelmében — a többi szegedi fűrészsárugyár is csatlakozott. Végül a Löwygyár munkásai „méltányos” bérjavítást kaptak és május 2-án elkezdődött a munka, a kizárás ott és a többi üzemben is véget ért.⁸² Néhány nap múlva azonban a Schachtitz-féle fatelep 87 munkása védelmi sztrájkba lépett a munkaidő napi fél órával való felemelése és egy munkás jogtalan elbocsátása miatt. Erre az összes szegedi fűrészgárak ismét kizárták munkásaikat, „...hogya a munkások minduntalan felújuló hasonló terrorizmusának véget vessenek.”⁸³ A rendőrség 1906. évről szóló jelentése — meghamisítva a tényeket — a két kizárást, amelyek közül az első a munkások támadó, a második védelmi sztrájkból — a tőkés ellentámadás révén — fordult kizárásba, a munkások támadó sztrájkjaként tünteti fel. E kizárások mintegy 600—700

⁷⁸ Ugyanott

⁷⁹ Varró Kálmán nyugdíjas asztalosmunkás szóbeli visszaemlékezése 1963. január 24-en.

⁸⁰ Szegedi Napló 1906. január 18. Újdonságok. Sztrájk a Winkler-féle fűrészgárban — A 65 munkás sztrájkja győzelemmel végződött. (Ugyanott 1906. január 21. Újdonságok. A fűrészgári sztrájk.)

⁸¹ Szegedi Napló 1906. április 22. A fűrészgári sztrájk. A gyártulajdonosok nyilatkozata. Bújtogatók a munkások közt. Szegedi Friss Újság 1906. április 21. Sztrájk Újszegeden.

⁸² Szegedi Friss Újság 1906. május 1. Béke a fűrészgárakban.

⁸³ Szegedi Napló 1906. május 11. Újdonságok. Sztrájk egy fűrészgárban. — Továbbá: A magyarországi szocialisztikus munkásmozgalmak az 1906. évben. Idézett mű 859. old. Ez a kizárás május 16-ig tartott. — A Szegedi Napló május közepén közölte („fenntartással”) azt a hírt, hogy a szegedi fűrészüzemek tulajdonosai egyezsre léptek s kimondották, ha bármelyik fűrészgár munkásai sztrájkba lépneek, valamennyi üzem kizárja munkásait. (Szegedi Napló 1906. május 17. Újdonságok. Fűrészgárosok kartellje.) Az említett két kizárás azonban azt bizonyítja, hogy ez az egyezés már jóval előbb létrejött. A Szegedi Naplónak az egyezségről az adott időpontban közölt híre is egyike a polgári sajtó céltudatos hamisításának, amellyel a tőkés munkásellenes hadjáratát jogosnak igyekszik feltüntetni.

munkást érintettek.⁸⁴ Az előadottak igazolják, hogy a szegedi famunkás csoport különösen 1906-ban nagyon jelentős harci tevékenységet folytatott, amelynek kibontakozását elsősorban a nagyüzemi munkások szervezése és a szabadszervezet biztosította. 1906-ban már ez a szervezet is — akárcsak több más szegedi szakszervezet — politikai jellegű követeléseket állított a gazdasági követelések mellé. A szervezett tőkésekkel szemben a már szervezett munkások osztályának a proletárharc korábnál fejlettebb (nem csupán a munkaviszonyokra, hanem hatalmi kérdésekre is kiterjedő) formáját igyekezett megvalósítani.

Az 1905—1906-ban működő szegedi szocialista ipari munkás szakmai szervezetek sorában még egyről szeretnénk megemlékezni. Kis létszámú, de mégis figyelmet érdemlő szervezet ez, a *sütőmunkások szakegylete*. Már 1905 tavaszán támogatta az élelmezésiipari munkások országos szövetsége létrehozásának eszméjét és a vidéki élelmezésiipari szakegyletek közül egyedül képviseltette magát az országos szövetséget megalakító gyűlésen.⁸⁵ A szövetségbe azonban egyelőre mégsem lépett be. Úgy tűnik azért, mert önállóságát nem akarta feladni. Később arra hivatkozott, hogy a vidéki élelmezési munkások helyzete sokkal rosszabb, mint a fővárosiaké. Ennek következtében az országos szervezet — amely a fővárosi sütőmunkások irányítása alatt áll — nem érti meg a vidék problémáit. Tehát az összes vidéki sütőmunkás csoportokat — a sütőmunkások helyzetének megjavításáért való eredményes harc érdekében — külön szervezetbe kell tömöríteni. Ezt a célt is szolgálta a szakegylet által 1905. okt. 1-én megindított Sütőmunkások Szaklapja, amely „a magyarországi vidéki sütőmunkások társadalmi, gazdasági és szakközlőnye” volt.⁸⁶ A szegedi szakegylet az országos szervezés érdekében kapcsolatot épített ki a szabadkai, pécsi, kassai, békéscsabai, nagyvárad, brassói, temesvári, szombathelyi, debreceni és kolozsvári sütőmunkás szakegyletekkel.⁸⁷ 1906. február 25—26-án pedig Szegeden országos vidéki sütőmunkás kongresszust tartott, amely felhívta a vidéki sütőmunkásokat, hogy minden városban alakítsanak szaklap- és szervező bizottságokat. A szervező bizottság tulajdonképp a szabadszervezet irányítója volt. Feladata: ellenállási pénztár létesítése, a Sütőmunkások Szaklapja terjesztése, a vasárnapi munkaszünetre vonatkozó rendelkezés betartásának ellenőrzése⁸⁸ és a helyi viszonyoknak megfelelő munkarend kidolgozása és elfogad-

⁸⁴ *Ákos Arnold* kerületi iparfelügyelő 1906. december 26-i kimutatása szerint — amely a jelentősebb szegedi ipartelepeket sorolja fel azok munkáslétszámával együtt — az öt fűrészarúgyárban 372 munkás volt foglalkoztatva. (SZ. Á. L. Szeged tanácsa iratai 1907—146. L. sz.) Azonban a fűrészarúgyártás idényjellegű iparág volt, ahol télen kevesebb munkást szoktak alkalmazni, mint tavasszal és nyáron. Az említett rendőrségi jelentés 487 munkásra kiterjedőnek mondja a „sztrájk”-mozgalmat, de csak három üzemet (Löwy, Schachtitz és Winkler) említ. A másik két fűrészarúgyár, a Milkó és a Vig-féle üzem összesen kb. 200 munkást alkalmazott, így 600—700 főre tehetjük a kizártak számát. Az Ipari sztrájkok és munkából való kizárások Magyarországon 1906-ban c. idézett munkának a burzsoázia érdekeit szolgáló hamisításaira többek között az is jellemző, hogy a több üzem munkásaira kiterjedő kizárások sorában a Szegeden április végén, május elején történt kizárást (feltehető tehát, hogy a fűrészyári kizárásokra gondol) — csupán 212 munkásra kiterjedőnek mondja. (Lásd a 91—103. old. táblázatait.) Homályos említést tesz arról, hogy a kizárt munkások „a szakszervezet” közbenjárása nyomán 20 fillér napi béremelést kaptak. Lehetséges, hogy ez a Löwy-gyár munkásainak áprilisi mozgalmára vonatkozik.

⁸⁵ Élelmezési Munkás 1906. október 1. A szegedi szakszervezeti bizottság határozata.

⁸⁶ Megjelent havonta kétszer. Utolsó száma: 1906. április 20. Felelős szerkesztő: *Torma János*, 1906. március 15-től *Dudás István*. Laptulajdonos a szaklapbizottság. 1906. januárjában 117, részben szegedi, részben vidéki előfizetője volt.

⁸⁷ Sütőmunkások Szaklapja 1906. január 15. Szerkesztői üzenetek.

⁸⁸ Magyarországon az ipari munkások vasárnapi munkaszünetéről először az 1891. évi XIII. tc. intézkedett, amely azonban 63-féle címen adott lehetőséget kivételekre. (V. ö. *Sándor Vilmos*: Nagyipari fejlődés Magyarországon 1867—1900. Szikra, Budapest 1954. 627—628. old.) A munkások számára a vasárnapi munkaszünetért is folyó szivós és egyre erőteljesebb harca eredményeként

tatása a munkáltatókkal.⁸⁹ A szakegylet vezetőit áthatotta a munkások politikai jogaiért és gazdasági helyzetük javításáért vívott harc eszméje; e harc szükségességét hirdették s a győzelem előfeltételeként az erős szervezetet és az ellenállási pénztárt jelölték meg.⁹⁰ A lap már 1905. novemberében felhívta az egylet tagjait, hogy kérésük 5%-át folyamatosan fizessék be az ellenállási pénztárba.⁹¹ A szervezet a sütőmunkások gazdasági helyzetének megjavítása érdekében bevezette a díjtalan szakegyleti munkaközvetítést, a vasárnapi munkaszünetet megszegő mesterek ellen feljelentést tett és üzemeikre bojkottot hirdetett.⁹² Díjtalan jogvédelmet biztosított tagjainak a munkaviszonyból eredő peres ügyekben. Jogvédőjét 1905 végéig 64 esetben vették igénybe.⁹³ Nagy agitációt fejtett ki az indifferens munkásoknak a szervezetbe való bevonása érdekében. Ennek eredménye volt, hogy 1905 végére 42 szegedi és 29 vidéki tagja volt.⁹⁴ Tehát az 1903. végi 25 taghoz képest létszáma 184%-kal nőtt. Törekedett tagjai műveltségének gyarapítására könyvtár berendezésével és szakelőadások tartásával, elemi ismereteket nyújtó felolvasásokat is rendezett. Évente közgyűlést, minden hónapban taggyűlést tartott, amelyek a tagok szocialista nevelését szolgálták.

A szervezet 1905-ben és 1906-ban is többször kérelmezte a város polgármesterénél, hogy az utasítsa a rendőrséget a pékek vasárnapi munkaszünetére vonatkozó rendelkezés betartásának ellenőrzésére és a vasárnap is dolgozó sütőmesterek szigorú megbüntetésére. E beadványok arról tanúskodnak, hogy a szegedi — segédekkel dolgozó — pékmesterek semmibeverték az 1903. évi vonatkozó miniszteri rendeletet. A műhelyek az elemi egészségügyi követelményeknek sem feleltek meg, a segédek egészségtelen hálólhelyiségekben vagy éppen a műhelyekben aludtak, munkaidejük pedig napi 12—20 óra között változott.⁹⁵ A polgármester 1905. augusztus 21-én utasította a főkapitányt a vasárnapi munkaszünet betartásának „legszigorúbb” ellenőrzésére, de a helyzet még 1906-ban sem változott meg, a rendelkezést továbbra sem tartották be a mesterek.⁹⁶ A kérvényezés és az egyes munkáltatók elleni feljelentések hiábavalóságát látva, a szakegylet 1906. szeptember 30. és október 3. között sztrájkot szervezett, amely — a rendőrség jelentése szerint — 10 pékműhelyre terjedt ki és 20 munkás vett benne részt.⁹⁷ A követelés 10 órás munkaidő, az ezen

a kereskedelemügyi miniszter az 1903. évi 28 559. sz. rendeletével módosította a törvényt. Ebben előírta, hogy pl. a sütőiparban a munka csak hétfőn reggel 6 órakor kezdhető. Azonban a legtöbb kőipari szakmában, köztük a pékiparban a munkáltatók nem tartották be ezt a rendelkezést sem. (SZ. Á. L. Szeged polgármesterének elnöki iratai 1905—3886. sz.)

⁸⁹ Sütőmunkások Szaklapja 1906. február 25. (!) Hírek. A konferencia...

⁹⁰ Ugyanott 1906. április 5. A küzdelem eszköze.

⁹¹ Ugyanott 1905. november 15. Szeged és vidékén dolgozó szaktársak!

⁹² 1905 végéig 193 közvetítést eszközölt, Szegeden 34, vidéken 17 esetben tett feljelentést a vasárnapi munkaszünetet meg nem tartó mesterek ellen. Ugyanott 1906. február 1. Gyűlési tudósítás.

⁹³ Ugyanott.

⁹⁴ Ugyanott. — 1905-ben — figyelembevétel az 1900. és az 1910. évi népszámlálási statisztika adatait — a szegedi sütőmunkások számát (a tanoncok nélkül) 100-ra tehetjük. Eszerint ebben az évben a város sütőmunkásainak 42%-a szakegyleti tag volt.

⁹⁵ A magyarországi szociálisztikus munkásmozgalmak az 1902. évben. Budapest 1903. 205. old. SZ. Á. L. Szeged polgármesterének elnöki iratai: 1905—3886. sz. iratcsomóban levő iratok.

⁹⁶ Sütőmunkások Szaklapja 1906. január 15. Rendőr raffineria. — A szervező bizottság eredetileg azt kérte, hogy a rendőrség az ellenőrzést a szakegylet megbízottjának bevonásával végezze, de ezt a polgármester — a főkapitány véleménye alapján — nem tartotta lehetségesnek, azzal indokolva, hogy az ellenőrzés „hatósági teendőt képez”. De a hatóság ezirányú köteleességét egyáltalán nem teljesítette. (Ugyanott 1905. október 15. Nyílt levél nagyságos dr. Lázár György polgármester úrhoz.)

⁹⁷ A magyarországi szociálisztikus munkásmozgalmak az 1906. évben. Idézett mű 860. old.

túl végzett munka órabére 50 fillér. Követelte a tiszta, szellős, száraz, fűthető hálószobákat, tiszta ágyneműt és emberséges bánásmódot.⁹⁸ A szervezet vezetői a siker érdekében az öntudatlan, dolgozni hajlandó munkásokat is sztrájkra akarták bírni, de a mesterek a rendőrség segítségét kérték és a sztrájköröket lefogatták. A rendőrség 5 szakegyleti vezető, illetve tag ellen eljárást indított és összesen 41 nap fogházra ítélte őket.⁹⁹ A sztrájkot sem az Élelmezési Munkások Országos Szövetsége, sem a szegedi szakszervezeti bizottság nem támogatta, nem segítette a péksegédeket az emberibb életkörülmények kiharcolásában. Az Élelmezési Munkás ekkor egy sort sem írt a sztrájkról és zárlatot sem hirdetett Szegedre, magára hagyta a szegedi szakegyletet. Ezzel a helytelen eljárással akarta kényszeríteni, hogy a szigorú központi irányítás elvének elismerése mellett, a szabad rendelkezési jog feladásával csatlakozzék az országos szövetséghez.¹⁰⁰ A szegedi szakszervezeti bizottság pedig a Népszava és az Élelmezési Munkás hasábjain megjelent nyílt levélben bélyegezte meg a szakegyletet, „az osztálytudatos szervezkedés legádázabb ellenségei között” emlegetve.¹⁰¹ Helyesen ismerte fel, hogy az önálló szegedi sütőmunkás szakegylet létezése megbontja a hazai élelmezésiipari munkások egységét és így akadályozza mozgalmuk országossá, ezen keresztül hatékonyabbá válásának. Az élelmezési munkások egységéért való fellépés annak ellenére is helyes volt, hogy a szakszervezeti bizottság és a szakszervezet központja ezt elsősorban csak szűkkörű gazdasági követelések elérése érdekében akarta megvalósítani. Ámde a nyomorúságos gazdasági helyzet megjavításáért jogos harcot folytató sütőmunkásoktól a segítség megtagadása, a szakegylet durva és igazságtalan megbélyegzése nagyon helytelen, súlyosan káros magatartás volt, nem előmozdítója, hanem hátráltatója az egység megvalósulásának. (Éppen ezért el kell itélnünk a Népszava és az Élelmezési Munkás szerkesztőségét is a szakszervezeti bizottság határozatának közlése miatt.) A helyes eljárás az országos szervezkedés előnyeit a szakegylet vezetőinek történő megmagyarázás lett volna. De addig is a sztrájkharcot mindenképpen támogatni kellett volna. A munkáltatók, a rendőrség, a helyi szakszervezeti és az országos szakszervezet vezetőinek támadása közepette a sztrájk nem sok eredményt hozhatott. A helyi sütőmunkás szakegylet vezetői végül 1907. márciusára maguk is belátták az országos szervezethez való csatlakozás előnyeit és a szakegylet március 24-i közgyűlése kimondotta az Élelmezésiipari Munkások Országos Szövetségébe való beolvadást. A szakegylet a Szövetség helyi csoportjává alakult.¹⁰²

Az 1904. decemberében tartott III. országos szakszervezeti kongresszus ráirányította a figyelmet többek között arra is, hogy a szakszervezetek neveljék tagjaikat öntudatos szociáldemokratákká, ismertessék meg velük a marxizmus alapvető tanításait.¹⁰³ A munkásmozgalom 1905—1906. évi nagyarányú fellendülésének idején e határozat megvalósításának a korábbinál kedvezőbb feltételei voltak. A sztrájkok

⁹⁸ Szegedi Friss Újság 1906. október 2. Pékek sztrájkja.

⁹⁹ Élelmezési Munkás 1908. január 15. Szabadszervezeti hírek. Mentik a profitot.

¹⁰⁰ A szegedi szakegylet ugyanis csak az autonómia meghagyásával volt hajlandó a Szövetséghez csatlakozni. V. ö. P. I. Archivum. Édosz. 4. Az élelmezésiipari munkások országos szövetsége 1905—1907. évi választmányi üléseinek jegyzőkönyve. Az 1906. január 10-i ülés jegyzőkönyve.

¹⁰¹ Élelmezési Munkás 1906. október 1. A szegedi szakszervezeti bizottság határozata.

¹⁰² Ugyanott 1907. május 1. Szövetségi hírek. Szegedi csoport. — Az első tisztikar így alakult: *Prikrl Lőrinc* elnök, *Rauscher Márk* helyettes elnök, *Dudás István* titkár, *Farkas Vilmos* pénztáros, *Eibenschütz József*, *Lachenbach Henrik*, *Gubics József* ellenőrök, *Silberer Sándor* könyvtáros, *Bezek Lajos*, *Kiss János*, *Szalmai Fülöp*, *Börcsök Balázs*, *Farkas László* választmányi tagok.

¹⁰³ Szakszervezeti Értesítő 1905. január. Kongresszus után. 1905. szeptember. A vidéki mozgalom.

szocialista mozgalmtól.¹⁶ A Szövetség központja a nehézségek ellenére előkészítette azt a gyűlést, amely a legöntudatosabb szegedi textilmunkások részvételével 1905. július 2-án kimondotta a helyi csoport megalakítását és megválasztotta annak tisztikarát.¹⁷ Az előadó Herczog Simon, a Szövetség titkára volt, aki ismertette a szervezkedés célját és az alapszabályokat, amelyek — nyilván azért, hogy minél vonzóbbá tegyék a Szövetséget a nehezen szervezhető textilmunkások számára — különösen nagy súlyt helyeznek a tagok anyagi érdekeinek védelmére és azok kulturális fejlődésének előmozdítására. Természetesen a kormány által kívánt megkötéseket is tartalmazta.¹⁸ A helyi csoport megalakítását kimondó gyűlés elnöke Kerekes Mihály, jegyzője id. Szöllösi György volt, akik ekkoriban tevékeny részt vettek a szegedi szociáldemokrata mozgalomban. A helyi szociáldemokrata szervezet tehát elősegítette a textilmunkás csoport megalakítását. Az országos szervezet kezdeményezésére, a helyi szociáldemokraták támogatásával sikerült megteremteni Szegeden az első olyan szakszervezeti csoportot, amely nagyipari munkásokat tömörített. Az alakuló gyűlés bizalmi férfiakat is választott. A bizalmi rendszer nagyon fontos segítőtje volt a munkásság szervezetsége fokozásának, a gazdasági harcok megszervezésének, összekötötték a vezetőket a tagsággal, nagy szerepük volt az eleven szakszervezeti élet kialakításában.¹⁹ A szegedi textilmunkás helyi csoport irányítói is a bizalmiak segítségével hozzáláttak az agitációhoz; 1906. január 23-án pl. az egyik újszegedi vendéglőben rendeztek munkásgyűlést, az akkor éppen sztrájkharcban álló újszegedi kendergyári munkások megszervezése érdekében. A rendőrség jelentése szerint a szervező gyűlés sikeres volt.²⁰ A csoport 1905—1906. évi működéséről egyéb adatokat eddig nem találtunk. A Szövetség 1906. évi kongresszusán nem vett részt szegedi küldött,²¹ ami szintén arra enged következtetni, hogy az itteni szervezet ekkor még nem volt erős.

¹⁶ A munkásnők toborozásánál alkalmazott módszer — amint a Földmunkások Országos Szövetsége 1908. januári kongresszusán a megyesegyházi küldött elmondotta — az volt, hogy a községben a gyár megbízásából toborzó ügynök egyes szerződést kötött a jelentkező lányokkal. Ebben a gyár kötelezte magát, hogy szállást, kosztot, fűtést, világitást biztosít számukra és munkát ad nekik a szerződés időtartamára. A jelentkezőknek pedig arra kellett kötelezniük magukat, hogy nem csatlakoznak a szocialistákhoz. Ha mégis megtennék, összes keresetük visszatartása mellett azonnal elbocsátják őket. (V. ö. A magyarországi szocialisztikus munkásmozgalmak az 1908. évben. Budapest 1909. 623. old.) Ez a szerződés teljesen kiszolgáltatja a tapasztalatlan, a nagy nyomortól szabadulni akaró lányokat a gyárigazgatóság önkényének, amely a legembérfelenebb módon bánt velük. A kenderfonógyári női- és gyermekmunkások ekkori helyzetét megrázó szavakkal festi le a szegedi szociáldemokrata pártszervezet által az 1900-as években (közlelebről meg nem határozott időpontban) kiadott röplap. (SZ. Á. L. *Czibula Antal* iratai, Munkásmozgalmi vonatkozású röplapok és dokumentumok 1918 előtt c. csomóban.)

¹⁷ SZ. Á. L. Szeged tanácsa iratai. 1938—5441 L. sz. Egyesületek c. kigyűjtött iratcsomó. — Itt található az alakuló gyűlés jegyzőkönyve és az országos alapszabály egy példánya is. A helyi csoport első vezetősége ez volt: *Kulcsár István* elnök, *Biczók Menyhért* jegyző, *Otrott József* pénztárnok, *Hullmann Mihály* és *Csamangó Mátyás* ellenőrök, *Favagó Antal* és *Rausz Károly* bizalmiak. Az egyesületi helyiség a Tábor u. 8. alatti Bartucz-féle vendéglő.

¹⁸ E megkötéseket elsősorban az 1875. évi egyleti rendelet és az 1884. évi XVII. tc. rögzítette. Elemzésüket lásd *Erényi Tibor*: A magyarországi szakszervezeti mozgalom kezdetei 1867—1904. Idézett mű 57—58. old.

¹⁹ A bizalmiak feladatait, szerepét a mozgalomban sokszor tárgyalták a szakszervezeti lapok. Pl. Vas- és Fémmunkások Szaklapja 1903. október 8. A bizalmiférfiak kötelességei. 1903. október 22. Bizalmiférfi kongresszus. — A Czipész 1903. június 15. Bűnös közömbösség. 1907. december 15. Bizalmiférfiak hivatása. — Építőmunkás 1903. augusztus 1. A bizalmiférfiak választása, azoknak működési köre és kötelességei stb.

²⁰ SZ. Á. L. Szeged polgármesterének elnöki iratai. 1906—707. sz. — 1906. szeptember 27-én pedig *Révész Sándor* tartott szervező gyűlést a kendergyári munkások számára. (Szegedi Napló 1906. szeptember 28. Újdonságok. Kendergyári munkások szervezkedő gyűlése.)

²¹ P. I. Archivum. Textilmunkások 1. Az 1906. évi közgyűlés jegyzőkönyve.

1906. február 11-én a *Bőrmunkások Országos Szövetsége* — amely elsősorban a bőrgyári, bőrkikészítő munkásokat tömörítette — tartott szervezőgyűlést Szegeden. A gyűlésen résztvevő 19 munkás Bauer Gyula, a Szövetség szaklapja szerkesztőjének javaslatára megalakította a Szövetség helyi csoportját és megválasztotta annak vezetését.²² Ugyancsak 1906-ban új szakszervezeti csoportként jött létre az *Élelmezési Munkások Országos Szövetsége* helyi csoportja. A Szövetség még 1904-ben megalakult; alapszabályait 1905. június 25-én hagyta jóvá a belügyminisztérium. Kezdetben komoly nehézségekkel küzdött: itt is, akárcsak annak idején a vas- és fémmunkás szövetség esetében, nehezen sikerült megnyugtatóan kialakítani a Szövetségen belül az egyes szakmák helyzetét.²³ Ennek ellenére megindult a szervező munka a fővárosban és vidéken egyaránt s különösen 1906. május 1-től, az Élelmezési Munkás c. szaklap megindulásától, szép eredményeket hozott.²⁴ A Szövetség kezdetől fogva törekedett arra, hogy az 1901-ben alakult szegedi sütőmunkás szervezetet csatlakozásra bírja. Ez azonban — mint majd a második fejezetben látni fogjuk, — egyelőre nem sikerült. 1906. július első felében a Szövetség megalakította a helyi sütőmunkás szervezettel szembenálló szegedi csoportját. Révész Sándor²⁵ szociáldemokrata párttitkár és a helyi szakszervezeti bizottság kezdeményezésére gyűlést hívtak össze, amelynek résztvevői megalakították a csoportot.²⁶ Annak ellenére, hogy a szegedi szakszervezeti bizottság különös gonddal segítette a csoport alakulását és működését, nagyon kevés tagot számlált, azok is csupán mészáros- és hentessegédek voltak.²⁷ A péksegédek ugyanis a sütőmunkások szervezetében tömörültek.

²² SZ. Á. L. Szeged polgármesterének elnöki iratai 1906—1444. sz.

²³ Még 1906 első felében sem volt pontosan tisztázva és így szilárdan biztosítva sem a szakmák egysege a Szövetségen belül. V. ö.: P. I. Archivum. Édosz 4. Az Élelmezési Munkások Országos Szövetsége választmányi üléseinek jegyzőkönyve 1905—1907. Különösen az 1906. március 28-i ülés jegyzőkönyve.

²⁴ Ugyanott. — 1905. december végéig 7, 1906-ban összesen már 23 helyi csoport alakult.

²⁵ *Révész Sándor* (1878—1907). A századforduló táján kapcsolódott be a munkásmozgalomba. E korszak azon kevés értelmiségi foglalkozású emberei közé tartozott, akik lelkesen a munkáosztály mellé álltak. Egy nagy biztosítóintézet szegedi fiókjának hivatalnokja volt, azonban szociáldemokrata meggyőződése, munkásmozgalmi tevékenysége miatt állásából elbocsátották. 1905. decemberében beválasztották a megyei SZDP szervezet vezetésébe és ettől az időtől a szegedi párttitkárságot is vezette. Lelkes és eredményes szervező munkát végzett, a párt politikáját minél szélesebb körben igyekezett megismertetni. Fiatalon bekövetkezett halálakor a szegedi pártszervezet vezetősége által kiadott gyászjelentés úgy jellemezte, hogy „... szíve teljes melegével, tudásával és minden tehetségével testben és lélekben a miénk, a társadalom mostoha gyermekei is volt. Feláldozta szabad idejét, minden ekzsztenciáját (!), hogy csak a mindenki által megrugdalt munkásokat gyámolíthassa.” (A gyászjelentés, amely egyben felhívja a szervezett szegedi munkásokat, hogy a temetés időpontjában szüneteltesék a munkát és vegyenek részt a temetésen, megtalálható: SZ. Á. L. *Czibula Antal* iratai. Munkásmozgalmi vonatkozású rölapok és dokumentumok 1918 előtt c. csomóban. Ugyanott van Czibula Antal búcsúbeszédének szövege is.) Az 1908. évi szociáldemokrata pártkongresszuson előterjesztett pártvezetőségi jelentés is elismerően méltatta titkári működését. (A magyarországi szocialisztikus munkásmozgalmak az 1908. évben. Idézett mű 67. old.)

²⁶ Élelmezési Munkás 1906. július 16. Szövetségi hírek. A szegedi élelmezési munkások ... — A Szövetség július 15-i választmányi ülésén *Kardics Kálmán* titkár többek között a szegedi csoport megalakulásáról is beszámolt. (P. I. Archivum. Édosz 4. Az 1906. július 15-i választmányi ülés jegyzőkönyve.) A csoport első helyisége a Korona u. 1. alatti vendéglő volt.

²⁷ Élelmezési Munkás 1906. október 1. A szegedi szakszervezeti bizottság határozata. — A szegedi szakszervezeti bizottság még 1904 őszén megalakult, mint a szakszervezeti csoportok vezetői által a helyi szakszervezeti mozgalom összefogására választott szerv. (Szakszervezeti Értesítő 1904. november. Értesítések. A szegedi szakszervezeti bizottság ...) A vidéki szakszervezeti bizottságok működését az 1904. decemberében tartott III. szakszervezeti kongresszus szabályozta. Az itt elfogadott elveket — a szakszervezeti mozgalom még erőteljesebb fejlesztése érdekében — az 1905. szeptember 10-i rendkívüli pártkongresszuson résztvevő vidéki küldöttek értekezlete — a szakszervezeti tanács javaslatára — bővebben körülírta. (Ugyanott 1905. október. A vidéki szakszervezeti

Az 1906 folyamán keletkezett új szakszervezeti helyi csoportok közül legutoljára a *Magyarországi Molnárók és Malommunkások Szakegyesülete* szegedi csoportja alakult meg. Az országos szervezet 1906 elején kezdte meg működését.²⁸ A szakszervezet a taglétszám gyarapítása, vidéki csoportok létrehozása érdekében október 7-én országos malommunkás értekezletet tartott, amelyen a szegedieknek is volt küldötte.²⁹ A kongresszus jól szolgálta említett célját. Ezt bizonyítja a szegedi példa is. A kongresszus után egy héttel, október 14-én itt is megalakult a helyi csoport. A szervezet létrehozását kimondó gyűlésen mintegy 40 munkás vett részt, akiknek központi kiküldött, Esztergályos János titkár magyarázta meg a szervezkedés célját, jelentőségét.³⁰ Az alapszabályok szerint a szakszervezet a tagok anyagi érdekeinek védelmét, munka-feltételeik javítását kizárólag a munkaadókkal való egyezkedés, a törvényhozó testülethez és az illetékes helyi hatóságokhoz intézett beadványok segítségével kívánta biztosítani. Emellett a munkaviszonyokba való beavatkozásnak egyik formáját, a munkaközvetítést, díjtalan jogvédelmet, különféle segélynemek biztosítását is rögzítette. Ismerjük ugyan a kormány által a szakszervezeti alapszabályok iránt támasztott kikötéseket, amelyek gátolni igyekeztek, hogy e szervezetek a tőkés elleni harc szervezeteivé váljanak, de ezek nem indokolják meg, hogy a Molnárók és Malommunkások Szakegyesülete, ha a gyakorlatban nem is, de az alapszabály szövegében kizárólag az egyezkedés alapjára helyezkedjék. (A többi országos szövetség alapszabályaiból ez a tétel hiányzik.)³¹

A Szegeden 1905—1906-ban keletkezett új, ipari munkásokat tömörítő szakmai szervezetek mindenike országos szakszervezet helyi csoportjaként jött létre. Ezek a szakszervezetek — az úcsok szervezetének kivételével — az 1904. évi nagyarányú szakszervezeti fejlődés során keletkeztek és már a nagyipari, gyári munkásokat is igyekeztek szervezni, sőt a textil- és malommunkás szervezet elsősorban nagyipari munkásokra támaszkodott. Megalakulásuk és az 1905—1906. évi nagyarányú fellendülés idején vidékre, többek között Szegedre is kiterjedő sikeres szervező munkájuk megmutatta egyes szociáldemokrata vezetők még 1903-ban is hangoztatott ama véleményének tarthatatlanságát, hogy egyelőre nem lehetséges a gyáripari munkásság

mozgalom kiépítése. A cikk közli a határozatok szövegét is.) A szegedi szakszervezeti bizottság ilyen szellemű tevékenységének előmozdítása, a szakszervezeti tanáccsal való kapcsolat ápolása és annak biztosítása érdekében, hogy az egyes szakcsoportok elismerjék a szakszervezeti bizottság irányító szerepét, 1906. február 13-án *Jászai Samu*, a szaktanács titkára tartott előadást a helyi szakszervezeti választmány „jól látogatott” értekezletén. (Ugyanott 1906. március. Szakszervezetek köréből. Vidéki mozgalom. — A szakszervezeti bizottság a választmány csúcsszerve volt.) A szegedi szakszervezeti bizottság 1905—1906. évi működéséről nagyon kevés adatot találtunk, ami arra enged következtetni, hogy e szerv ekkor még nem tudta maradéktalanul betölteni az 1905. évi szabályzatban rögzített feladatokat.

²⁸ Molnárók és Malommunkások Lapja 1907. január 1. Ó esztendő — új esztendő.

²⁹ Ugyanott 1906. október 15. Üzenet.

³⁰ SZ. Á. L. Szeged polgármesterének elnöki iratai. 1906—6265. sz. — A csoport első tisztikara a következőkből állott: *Fodor Miklós* elnök, *Liptai István* pénztáros, *Czauner Vince* jegyző, *Dékán Tamás* és *Szalai Vince* ellenőrök, *Molnár István*, *Filák József*, *Fodor András* és *Banfort Ferenc* bizalmi férfiak.

³¹ Az alapszabályok mellékelve ugyanott. — A Szövetség 1906. október 7-i országos értekezlete mozgalmat hirdetett a malommunkások 24 órás hétvégi pihenőjéért, ami rövidesen eredményt hozott. A fővárosi malmokban sikerült kivívni a teljes vasárnapi munkaszünetet. (Molnárók és Malommunkások Lapja 1906. december 15. A szervezet „diadala.”) Kedvező körülmények között tehát békés tárgyalások útján is lehetett elérni eredményeket. De sem ez, sem más esemény nem igazolja, hogy helyes lenne az alapszabályok álláspontja.

valóban eredményes szervezése.³² Ha az 1905—1906-ban Szegeden csoportot alakító szakszervezetek vezetői a mozgalmat valóban forradalmi útra kívánták volna terelni, a nagyipari munkások szervezése a forradalmi mozgalom erejét nagymértékben növelte volna. De nem erre törekedtek, hanem csupán szűkkörű gazdasági eredmények elérésére. Mindazonáltal e szakszervezetek létrehozása országos szinten többek között azt is jelentette, hogy az addig szervezetlen munkások ezentúl eredményesebben mozdulhattak meg gazdasági érdekeik védelmére és segítségükkel a szociáldemokrata párt által vezetett, ezekben az években is csupán polgári demokratikus reformokért folyó politikai harcban a korábbinál több munkás volt bevonható.³³ Az 1905—1906. évi politikai válság éveiben szegedi csoportjaik még a kezdet nehézségeivel küzdő, csekély létszámú, gyenge szervezetek. Ekkori működésükről úgyszólván semmit sem tudunk; ennek alapján arra gondolhatunk, hogy gyengeségük miatt még azokat a mozgalmi lehetőségeket sem használhatták ki, amelyekre az alapszabályok és a szakszervezeti vezetőség opportunistá gyakorlati politikája módot adott volna. Megalakulásuk ténye mégis a fejlődés általános tendenciájának bizonyítéka és előrelépést jelentett, mert újabb szegedi munkásokat vont be a szociáldemokrata szakszervezeti mozgalomba, növelte a szervezett munkások számát.

II.

NÉHÁNY SZEGEDI HELYI CSOPORT 1905—1906. ÉVI FEJLŐDÉSE ÉS TEVÉKENYSÉGE

A magyarországi munkásmozgalom 1905—1906. évi nagyarányú fellendülését többek között az is mutatta, hogy az 1905 előtt keletkezett szakszervezetek ezekben az években nagy fejlődést tettek meg, ami főleg a taglétszám gyarapodásában, az általuk vezetett harcok korábbinál magasabb színvonalában, nagyobb sikerében és nagyobb számában jutott kifejezésre. Mindez többé-kevésbé jellemezte a szegedi helyi csoportokat is. A politikai válság időszakában — a legtöbb vidéki városhoz hasonlóan — Szegeden is jelentős előrehaladást tett az *építőmunkások* szakszervezeti csoportja. A századforduló körüli évek súlyos gazdasági válsága után 1905-re már nagy építkezési konjunktúra fejlődött ki. Az építőmunkások országsszerte kihasználták az építkezési lendületet a munkáltatók elleni támadó harcra és aránylag könnyen értek el győzelmeket. Az építési vállalkozók a nagyobb veszteségek elkerülése céljából a legtöbb esetben kénytelenek voltak megadni a munkások követeléseit, sok helyen elfogadták a munkások által kidolgozott munkarendeket, illetve kollektív szerző-

³² Az 1903. évi pártkongresszuson pl. *Weltner Jakab* is ezt a nézetet képviselte az ország gazdaságpolitikájához való állásfoglalásról mondott előadói beszédében. (A Magyarországi Szociáldemokrata Párt 1903. évi április hó 12, 13 és 14-én Budapesten tartott X. pártgyűlésének jegyzőkönyve. Kiadja a Népszava könyvkereskedés. Budapest 1903. 90. old.)

³³ A párt 1905—1906. évi gyakorlati politikájáról lásd: A magyar forradalmi munkásmozgalom története I. köt. Idézett mű 58—64. old. E politika elméleti alapjairól: *Erényi Tibor*: A Magyarországi Szociáldemokrata Párt 1914 előtti tevékenységéről. Kossuth Könyvkiadó, Budapest 1961. 7—24. old. Továbbá: *Erényi Tibor*nak a párt 1900—1914 közötti elméleti kérdéseit tárgyaló előadása az MSZDP I. kongresszusának 75. évfordulója alkalmából rendezett tudományos tanácskozáson, amelyről a Párttörténeti Közlemények 1966. 1. sz. közöl beszámolóit.

déseket.¹ Ugyanez elmondható Szegeden is, elsősorban 1905-ben. Ébten az évtlen — bizonyára nem teljes — adataink szerint a helyi építőmunkások 4 sztrájkot és 3 bójkottot indítottak.² 1905 márciusában a kőművesek indítottak mozgalmat, amely az 1904. szeptemberében kivívott 34 filléres órabér-minimum 38 fillérré emelését, az akkordmunka eltörlését és a 10 órás, szombaton 9 órás munkaidőt követelte.³ A MÉMOSZ csoport által vezetett harc a munkások győzelmével végződött: a mesterek elfogadták a munkások követeléseit.⁴ Ezúttal sikerült elérni azt, amiért az előző év mozgalma még hiába harcolt. 1905-ben az építőmunkások napi munkaidejének országos átlaga 11,1 óra, országos órabér-átlaga pedig 34,9 fillér.⁵ Eszerint

¹ Építőmunkás 1910. január 6. Erő és hatalom. *Garbai Sándor*: Építőmunkások bérharcai 1903—1906-ig. Szocializmus 1906—1907. 611. old. — Az Építőmunkás 1905—1906. évi számai Harczéri tudósítások cím alatt ismertetik (nem egyszer több oldalon keresztül) a vidéki csoportok által vezetett sok támadó harcot.

² Az 1905—1906. évi magyarországi sztrájkokról sem országosan, sem helyileg pontos, összefoglaló kimutatások nem készültek. Ilyet a Szakszervezeti Tanács sem tudott összeállítani. (Ennek okairól lásd: Szocializmus 1906—1907. 148. old. Mindössze néhány szakszervezet összegezte, hogy a szakmában hány sztrájk fordult elő ezekben az években.) A kereskedelemügyi minisztérium — a magyarországinál fejlettebb munkásmozgalmú országokban már régebben megvalósított gyakorlat példája nyomán — először 1905-ben (amikor a munkásság osztályharca minden korábbinál erőteljesebb volt) végzett sztrájk-statisztikai adatgyűjtést. Ekkor vált világossá a kormányzat előtt, hogy csupán a rendőrség erejével nem lehet megfékezni a munkásmozgalmat. Ezért egyéb fegyverek, pl. a hivatalos statisztika felhasználását is szükségesnek tartotta. Az adatgyűjtést az I. fokú iparhatóság és a kerületi iparfelügyelő végezték. Utóbbiak az iparhatóság útján tudomásukra jutott mozgalmakra vonatkozó adatokat felküldték a kereskedelemügyi minisztériumba. Ezek összegzése alapján készült az *Ipari sztrájkok és munkából való kizárások Magyarországon az 1905. évben* c. kötet. Kiadja a Kereskedelemügyi m. kir. minister. Budapest 1906. Ugyanilyen címen az 1906. évi mozgalmakról is megjelent egy kötet. (Budapest 1908.) E kiadványok azonban nagyon hiányosak, sok sztrájkot egyáltalán nem vettek figyelembe és a kimutatottak közül is csak olyanokról közöltek adatokat, amelyek legalább 50 munkást érintettek. E kiadványokat — a burzsoázia osztályérdekeit hamisításokkal, leplezésekkel, „pontatlanságokkal” is szolgáló tendenciája miatt — joggal érte éles támadás a korabeli szociáldemokrata publicisztika részéről. Az 1905-ről szóló kiadványt *Bresztóczy Ernő* pl. „célzatos és tudománytalan fércmunkaként” jellemezte és ezt a megállapítást sok adattal igazolta. (Szocializmus 1906—1907. 148—151. old.) E kiadványok a munkásmozgalmat ellen irányuló céljuk, hamisításaik ellenére is — mind az országos, mind a helytörténeti kutatói számára — fontosak, mert olyan adatok is találhatóak bennük, amelyek máshonnan nem szerezhetők meg. Számunkra többit mondanának ugyan azok a kérdőívek, amelyeket a szegedi kerületi iparfelügyelő a könyv készítésével kapcsolatos adatszolgáltatás során a kereskedelemügyi minisztériumba küldött. Ezek tartalmazták a statisztika által kimutatott, de 50 munkáshál kevesebbet érintő sztrájkmozgalmak leírásait is és mellékletként az egyes mozgalmak alkalmával esetleg kiadott és az iparfelügyelő birtokába jutott röpiratokat is. Sajnos azonban a kereskedelemügyi minisztérium levéltárának 1899—1935 közötti anyaga 1944-ben elpusztult. (V. ö. Kereskedelemügyi minisztériumi levéltár. Levéltári leltárak 12. sz. Szerk.: *Bélay Vilmos és H. Kohut Magda*. A LOK kiadása, Budapest, 1961.) Ugyancsak elpusztult a szegedi iparfelügyelőség és az I. fokú iparhatóság iratanyaga is. Így az 1905—1906. évi, a szakszervezeti csoportok által vezetett munkásmozgalmakra vonatkozó leírásokat és elemzéseket a Népszavában, a különböző szakszervezeti lapokban, a helyi sajtóanyagban, az említett kereskedelemügyi minisztériumi kiadványokban, a Szegedi Állami Levéltár polgármesteri elnöki irataiban, a Szocialisztikus munkásmozgalmak c. kiadványsorozat 1905 és 1906. évről szóló kötetében, valamint néhány más kiadványban található szegedi anyagok alapján adjuk. E források alapján próbáltuk összeállítani a III. fejezetben található összesítő kimutatást is, amelyet azonban nem tekinthetünk teljesnek. Jónéhány olyan egy-egy sztrájk is lehetett, amelyekről a források egyáltalán nem tesznek említést, némelyik sztrájknak egy-egy szakszervezeti lap vagy helyi újság csupán a tényét közli néhány sorban, de a követelésekről, az eredményről, a benne résztvevő munkások számáról stb. mit sem tudunk.

³ Szegedi Napló 1905. március 3. A szegedi építőmunkások mozgalma. Szegedi Friss Újság 1905. március 3. Szegedi építőiparosok bérmozgalma. 1905. március 7. A munkások ügye. Kőművesek bérharca. — A 1904. szeptemberi mozgalomról: *Gaal Endre*: A szegedi ipari munkásság 1905 előtti szocialista szakmai szervezkedésének néhány kérdése. Idézett mű 31. old.

⁴ Népszava 1905. április 13. Szociális szemle. A szegedi sztrájk.

⁵ *Garbai Sándor*: Építőmunkások bérharcai 1903—1906-ig. Idézett cikk 612. old. táblázatai alapján végzett számítás eredménye.

a szegedi építőmunkások az országos átlagnál lényegesen jobb órabért és rövidebb munkaidőt értek el, lényegében kivívták a MÉMOSZ első küldöttközgyűlésén (1904. január 10—12.) megjelölt vidéki építőmunkás követeléseket. A munkáltatók azonban nem nyugodtak bele vereségükbe; rövidesen felrúgták az általuk is elismert munkarendet. Megpróbálták visszavonni az április elején tett — kényszerű — engedményeket. A munkások azonban újabb, a március-áprilisi támadó (az adott munka- és bérvizonyokat megjavítani kívánó) sztrájkjal ellentétben, védelmi (a munkarendben biztosított feltételek megtartásáért folyó) sztrájkba léptek. Május 29 és június 5 között 15 építőipari üzem 228 munkása követelte a munkarend megtartását, azzal megtoldva, hogy a munkáltatók csak szervezett munkásokat alkalmazhatnak. A sztrájk sikeres volt, a mesterek ismét meghátráltak.⁶

A sztrájk mellett eredményes harci módszernek bizonyult ezekben az években az önálló (nem sztrájkmozgalmak támogatására hirdetett) gazdasági bojkott is. Ez a harci forma a fejlett tőkés országokban, pl. az Egyesült Államokban, Angliában és Németországban már az 1880—1890-es években elterjedt.⁷ Az említett országokban a megalkuvó munkásszervezetek (pl. az American Federation of Labour) uralkodó harci módszere volt már a századforduló előtt. Hazánkban a századforduló körüli évektől kezdve találkozunk a bojkottal. Többnyire bizonyos áruk vásárlására hirdették (pl. 1898-ban az Első Magyar Részvényserfőzde Társaság által készített sör fogyasztására), vagy sztrájkok támogatására szolgáló, azokkal összekapcsolva jelentkező, a sztrájkharc hatékonyságát fokozó szerepük volt. 1905—1906-ban a sztrájkharcokat segítő gazdasági bojkott általános jelenséggé vált. Önálló gazdasági bojkottal is többször találkozunk: a munkások szervezettségének megnövekedése és a gazdasági megélénkülés már lehetővé tette néhány győzelem ilyen úton való elérését is. E harci forma lényege az, hogy a szervezett munkások kilépnek a bojkottált üzemből, illetve nem vállalnak ott munkát és a nem szervezetteket is igyekeznek rábírní, hogy ne dolgozzanak bojkottált munkáltatónál.⁸ Ha a bojkottot meghirdető szervezet mindezt összekapcsolja szocialista nevelő munkával, a tudományos szocializmus nézeteinek terjesztésével, a bojkott előmozdítja a munkások forradalmi mozgalmának ügyét.⁹ A következetes marxisták-leninisták kezében a gazdasági bojkott is a forradalom célját szolgálja. A gazdasági élet felfelé ívelése idején, pl. 1905-ben, amikor már bőven volt munka és a munkáltatóknak a korábbinál több és jó munkásra volt szüksége, a szervezett munkások bojkottal is rákényszeríthették a munkáltatót követeléseik elfogadására. Ez a harci módszer azonban általában nem hozott gyors sikereket: a bojkott útján elérhető győzelemhez rendszerint hosszú hónapokra, esetleg évekre volt szükség. A gazdasági bojkott sikeres alkalmazását 1905—1906-ban Szegeden is

⁶ Ipari sztrájkok és munkából való kizárások Magyarországon az 1905. évben. Idézett mű 210—213. old. — E munka szerint június 1 és 5 között, ugyancsak a MÉMOSZ csoport vezetésével olyan építőmunkás sztrájk is folyt, amelyben 60 munkás vett részt, de kizárólag a nem szervezett munkások elbocsátása érdekében. (Ugyanott) Valószínű azonban, hogy ez az akció is a szövegben említett mozgalom része volt. Ez esetben június elején összesen 16 építőipari munkahely 288 munkása vívott eredményes harcot.

⁷ *Leo Wolman: The Boycott in American Trade Unions.* The John Hopkins Press. Baltimore 1916. 24, 41. old. — A nemzetközi munkásmozgalmak történetében politikai bojkottok is előfordultak: pl. a bolsevikok is alkalmazták — az irányításuk alatt álló szakszervezetek segítségével — 1905-ben. (*V. I. Lenin: A Buligin-duma bojkottja és a felkelés.* Művei 9. köt. Szikra, Budapest 1954. 175—183. old. A Szovjetunió szakszervezeti mozgalmának története. Táncsics Könyvkiadó, Budapest 1963. 51. old.) Nálunk azonban erre nem sok lehetőség kínálkozott.

⁸ A Czipész 1898. szeptember 16. Különfélék. A bojkott. Vas- és Fémmunkások Szaklapja 1908. január 16. Harci taktikák.

⁹ *V. I. Lenin: A Buligin-duma bojkottja és a felkelés.* Idézett cikk 179. old.,

elősegítette az a körülmény, hogy ekkor már a legjobb szakmunkások nagyrésze itt is szakszervezeti tag volt¹⁰ és a szervezett munkások száma — amint majd látni fogjuk — jelentősen megnövekedett. Az önálló gazdasági bojkottok száma azonban 1905—1906-ban — eltérően a tőkés fejlődés élén haladó államoktól — országosan és Szegeden is messze elmaradt a sztrájkok számától. Ennek okát abban látjuk, hogy a fejlettebb tőkés országok munkásosztályánál lényegesen kedvezőtlenebb gazdasági helyzetű magyarországi munkások tömegeiben jóval nagyobb volt a harckészség, mint ugyanezen időszak északamerikai vagy angliai munkásai körében. Ezekben az országokban erős volt a munkásarisztokrácia is, amely fékezte az osztályharcot és a gazdasági harci formák közül főleg — a nem éles összecsapást jelentő — bojkottot alkalmazta. Az említett országok munkásainak zömét ez a — csak hosszabb idő után eredményt hozó — harci módszer is kielégítette, mert anyagilag igen erős szakszervezeteik hosszabb távon is segíyezni tudták a bojkottot megvalósító, munkánélkülivé vált munkásokat. A magyarországi proletariátusnak — eltérően a nyugati-tól — jelentősebb eredmények elérésére kellett törekednie ahhoz, hogy életszínvonala emberhez méltó legyen, másrészt szakszervezeteink anyagilag még nem erősödtek meg annyira, hogy hosszú ideig tömegesen segíyezhessek a munkásokat. Ezért gyors és átütő sikerű győzelmekre volt szükség. Ilyet pedig csak a sztrájkok biztosítottak, amelyek kibontakozását a hazánkban igen vékony munkásarisztokráta réteg nem is tudta olyan mértékben gátolni, mint pl. az Egyesült Államokban vagy Angliában.

A szegedi építőmunkások által indított bojkottok közül a legjelentősebb Robelly Aladár hírhedt építész ellen 1905 nyarán meghírdetett bojkott volt. Az építőmunkások zárlattal akarták ezt a nagy építési vállalkozót a valamennyi szegedi építőipari munkáltató által már elismert munkarend elfogadására bírni. Robelly azonban 1906 július végéig tartotta magát: szervezetlen munkásaival és — nagy áldozatok árán — vidékről szerzett munkásokkal végeztette legsürgősebb munkáit. A zárlathoz végül csatlakoztak a szervezett bádogos- és lakatos, valamint festőmunkások is, megtagadva a Robelly-féle épületek vas-, bádogos- és festő munkálatainak elvégzését. Az épületek elkészítésében érintett különböző szakmák munkásainak összefogása egy évi harc után meghozta a győzelmet: Robelly a MÉMOSZ helyi csoporthoz intézett levelében elismerte a munkarendet és kötelezte magát, hogy csak szervezett munkást alkalmaz.¹¹

Az előadottakból kitűnik, hogy a szegedi építőmunkások 1905—1906-ban jelentős eredményeket értek el s különösen figyelemre méltó az a vívmány, hogy a munkáltatók csak szervezett munkásokat alkalmazhatnak. E követelés lényeges része volt a tőkés elleni osztályharcnak; a jó építési konjunktúra időszakára biztosítéka annak, hogy a munkáltatók a szervezett munkások kollektív erejével kivívott harc eredményeit nem semmisíthetik meg; nem helyettesíthetik szervezett munkásaikat a munkarendben megállapított feltételeknél kedvezőtlenebb feltételek mellett is vállalkozó szervezetlenekkel. (Amikor azonban a konjunktúra hanyatlóban volt és nőtt a munkánélküliek száma, a vállalkozók kockázat nélkül felrúghatták és fel is rúgták a munkarendeket és kollektív szerződéseket, mert bőségesen kaptak megcsappant munkáik

¹⁰ *Waltner Mihály* nyugdíjas vasmunkás szóbeli visszaemlékezése 1963. február 1-én.

¹¹ A Robelly-féle munkák bojkottjának történetére lásd: *Építőmunkás* 1906. június 1. Harcztéri tudósítások. Szeged, 1906. augusztus 1. Harcztéri tudósítások Szeged. (Ez a tudósítás közli Robellynek a MÉMOSZ csoporthoz intézett levelét.) Vas- és Fémmunkások Szaklapja 1906. július 19. Sztrájkügyek. Szeged, 1906. augusztus 2. Mozgalom. Szeged. — A Vas- és Fémmunkások Szaklapjának július 19-i idézett cikke a Robelly elleni mozgalmat sztrájkjal egybekötött bojkottként említi. Hogy e bojkott valóban sztrájkhoz kapcsolódott volna, más források nem támasztják alá,

elvégzésére rossz feltételek mellett is elegendő munkaerőt.) A szervezett munkások alkalmazásának elismerése azt is jelentette, hogy a munkáltatók munkaközvetítőként elfogadták a szakszervezetet, ami már tulajdonképp politikai eredmény volt. A szervezetet tőkésosztály a munkásosztály szervezetének ezen a téren is engedményt kényszerült tenni. Ily módon az építőmunkások elsősorban gazdasági követelésekért folyó harca 1905—1906-ban Szegeden is politikai tartalommal párosult.

A szegedi MÉMOSZ csoport az osztályharc sikere érdekében keményen fellépett a sztrájk- és bojkotttörő tagjai ellen. A szervezett munkások egy része nem jutott még el az osztályöntudat alacsonyabb fokára sem és engedve a sztrájk és bojkott következtében szorult helyzetbe jutott munkáltatók magasabb bérek ígéretével történt csábításának, hátra támadták a sztrájkolókat, vagy megszegték a zárlatot. Ez a jelenség országszerte előfordult: a szaklapban számos hír jelent meg arról, hogy egyes csoportok kizárták tagjaik sorából a sztrájkötörőket. A szegedi csoport pl. 1905 őszén 28 munkást zárt ki.¹² Ezek a tények is igazolják, amit a MÉMOSZ és más szakszervezetek vezetői világosan láttak, hogy a taglétszám 1905—1906. évi gyors növekedése nem járt együtt a szervezetekbe beiratkozottak öntudatának növekedésével.¹³ A sztrájkharok sikerének biztosítása érdekében a MÉMOSZ 1906. február 4-én tartott országos értekezlete kimondotta, hogy minden helyi szervezet köteles a szervezeti és kezelési alaptól független sztrájkalapot létesíteni, amelyből a szakmai sztrájkharok segíélyezhetők.¹⁴ Úgy látszik azonban, hogy a szegedi csoport 1906 folyamán nem gyűjtött erre a célra, legalábbis az 1906. évi működéséről szóló pénztári kimutatásban nincs említés a sztrájkalapról.¹⁵ Ez talán azzal függ össze, hogy 1906-ban már csökkent az építkezési lendület, a munkanélküliek száma az építőiparban Szegeden is növekedni kezdett.¹⁶ A sztrájkalap összegyűjtése tehát nehézségekbe ütközött. Mindez azt is megmagyarázza, hogy a MÉMOSZ csoport 1906-ban Szegeden már csak 3 kisebb sztrájkmozgalmat indított. Szép példáját adta a proletárszolidaritásnak, amikor anyagilag is támogatta az 1906. szeptember 15-én kizárt fővárosi építőmunkásokat. Ez a kizárás 1907. április 22-ig tartott, az egyik legnagyobb kizárás volt a magyarországi építőmunkás mozgalom történetében. A munkáltatók brutális ellentámadásának visszaveréséért, az 1905-ben kivívott kollektív szerződés megtartásáért folyó harcban az egész magyarországi szervezett munkásság támogatta a fővárosi kőműveseket. A szegedi építőmunkások 739 K-val segíeyzték a kizártakat; a vidéki csoportok közül csupán a pozsonyi adott többet.¹⁷ A szegediek már 1904-től kezdve nagy gondot fordítottak a munkanélküliek

¹² Építőmunkás 1905. november 1. Szemle. Kialobólítás. — Gyakori jelenség volt az is, hogy a sztrájkötörőket sikerült meggyőzni a sztrájk vagy bojkott megtörésének munkásellenes lényegéről és akik belátták tévedésüket, felismerték, hogy az osztályérdeknek alá kell rendelni egyéni érdekeiket, nyilvánosan bocsánatot kértek az öntudatos szervezett munkásoktól. (V. ö. pl. Ugyanott 1906. március 1. Szemle. Bocsánatkérések.)

¹³ Bizonyára ennek ellensúlyozását is szolgálta a helyi csoport által 1906. decemberében indított tudományos előadásorozat. Az előadásokat minden csütörtökön este 7 órakor tartották az egyleti helyiségben. (Ugyanott 1906. december 15. Egyesületi hirdető. A szegedi...) Ennek az előadássorozatnak a témájáról és egyéb problémáiról nem sikerült adatokat találnunk.

¹⁴ Építőmunkás 1906. március 1. Szemle. Az országos értekezlet jegyzőkönyve. — A helyi csoportok a központba küldték az alapokat és ott mindenik csoportét külön kezelték.

¹⁵ Ugyanott 1907. január 15. A csoportok évi közgyűléséről szóló jelentés Szeged.

¹⁶ Ugyanott 1906. szeptember 1. Egyesületi hirdető. A szegedi csoport...

¹⁷ Melléklet az Építőmunkás 1907. június 1-i számához. A melléklet a budapesti kőműves segíték szabad szervezete intézőbizottságának jelentését és zárszámadását tartalmazza a kizárásról, a segítékről, adományokról. A kizárással kapcsolatos legfontosabb dokumentumokat közli: Munkáért, kenyérért, szabadságért! Az építő-, fa- és építőanyagipari dolgozók mozgalmanak válogatott dokumentumai 1823—1919. Szerkesztette: *Palotás Imre*. Budapest 1962. 187—221. old.

az 1905—1906. évi politikai küzdelmekben is csupán a fennálló rend keretein belül elérhető néhány polgári demokratikus reform érdekében léptek csatasorba. A szociáldemokrata párt vezetőségének elméleti gyengesége, politikai tapasztalatlansága és megalkuvásra való készsége által meghatározott politikai gyakorlat érvényesült tehát a párttal igen szoros kapcsolatban álló szakszervezetekben is. A szakszervezeti tanácsal és az országos szakszervezeti vezetőségekkel 1905—1906-ban a korábbinál intenzívebb kapcsolatban álló szegedi helyi csoportok a reformista párt- és szakszervezeti vezetők szilárd bázisaivá lettek, amelyekben a szocialista eszméknek nem forradalmi, hanem reformista gyakorlati célú terjesztése folyt. A tőke elleni gazdasági és a fennálló viszonyok elleni politikai harcot a szegedi szervezetek 1905—1906-ban is változatlanul reformista álláspontonról vezették. Azonban a sok — a korábbinál hevesebb — sztrájkmozgalom, ezek során a munkáltató szervezetekkel, sok esetben a rendőrséggel, a hatóságokkal való összeütközések a munkásöntudat fejlődését elősegítették. A szervezetek a sztrájkok útján — a fentebb említett fogyatékos-ságok ellenére is — tulajdonképp segítettek előkészíteni a munkásokat a tőke elleni döntő ütközetre.¹⁶ A sztrájkharcoknak a helyzet javítását szolgáló eredményeken túl ez volt a döntő jelentősége. A szegedi munkások 1905—1906. évi harca természetesen nem érte el az iparilag fejlettebb városainkban megfigyelhető szintet. De a szakszervezeti csoportok munkája nyomán — a szegedi munkásmozgalom 1917 előtti történetében — 1905—1906-ban bontakoztak ki a legjelentősebb és legeredményesebb akciók, ekkor erősödtek meg a szervezetek annyira, hogy a munkások az 1906 utáni évek nehéz viszonyai között mozgalmukat a kormányzat és a munkáltatók együttes támadása ellenére is fenntarthatták és a szocialista tanokat terjeszthették. A munkások megedződtek a szervezetek által vezetett 1905—1906. évi küzdelmekben, tapasztalatokat szereztek. Közülük sokan az 1918—1919. évi szegedi forradalmi mozgalmak harcosaivá lettek

¹⁶ A sztrájkok ilyen szerepéről lásd: *Marx—Engels: A szakszervezetekről*. Táncsics Könyvkiadó, Budapest 1961. 23. old. *V. I. Lenin: A sztrájkokról*. Művei 4. köt. Idézett cikk 325. old.

Endre Gaál

LES PROBLÈMES PRINCIPAUX DU MOUVEMENT SYNDICAL DES OUVRIERS DE SZEGED EN 1905 ET EN 1906

A l'époque de l'essor du mouvement ouvrier hongrois des années de 1905 et de 1906 le mouvement syndical fit un grand progrès à Szeged aussi.

Dès les derniers mois de 1905 jusqu'à la fin de 1906, le nombre des organisations professionnelles s'accroît de 9 à 14, et celui des ouvriers — membres s'élève de 1000 à 3700 (280%. Donc, à la fin de 1906, presque la moitié (40%) du prolétariat de Szeged fut membre des syndicats. Ces organisations poursuivirent de luttes économiques plus grandes qu'auparavant et la plupart de ces luttes — à l'opposé des mouvements des années précédentes — eurent déjà des revendications politiques.

Ces revendications politiques furent subordonnées à l'amélioration des conditions économiques réalisable même dans la situation donnée, c. a. d. dans des conditions capitalistes (p. ex: reconnaissance du système „d'homme de confiance”; revendication qu'on n'emploie que des ouvriers syndiqués, etc.). Dans les cellules de syndicat, à Szeged aussi, — par la suite des rapports étroits entre eux et le Parti Social Démocrate dont la politique fut opportuniste — on propagea les idées socialistes en vue de réaliser une pratique réformatrice.

La majorité des organisations professionnelles forma des „organisations libres”. A la tête de ces „organisations libres” les comités d'organisation menèrent des combats plus âpres qu'auparavant.

L'auteur se charge d'esquisser les contours mêmes des problèmes spécifiques du mouvement ouvrier szegedien des années 1905—1906. En comparant les résultats acquis par le mouvement syndical szegedien à ceux de quelques autres villes—l'auteur constate qu'à Szeged ce n'est qu'une moindre partie des actions appuyées par les organisations professionnelles qui remporta des victoires totales ou partielles.

A Szeged, des organisations des patrons bien fortes fleurissaient tandis que les nombreuses organisations professionnelles des ouvriers n'eussent pas encore tant d'adhérents que dans les villes plus industrialisées.

Par conséquent la majorité des ouvriers des usines ou d'une branche à Szeged ne participèrent pas aux grèves.

Malgré cela, avant 1917, c'est en 1905 et en 1906 que l'activité du mouvement ouvrier prit l'essor le plus considérable.

TARTALOM

	Oldal
I. ÚJ IPARI MUNKÁS SZAKSZERVEZETI CSOPORTOK ALAKULÁSA SZEGEDEN 1905—1906-BAN	3
II. NÉHÁNY SZEGEDI HELYI CSOPORT 1905—1906. ÉVI FEJLŐDÉSE ÉS TEVÉ- KENYSÉGE	10
III. A SZEGEDI SZOCIÁLDEMOKRATA SZAKMAI SZERVEZETEK 1905—1906. ÉVI FEJLŐDÉSÉNEK FŐBB EREDMÉNYEI	34